

Sport als aandachtspunt in de nazorg voor (ex-)gedetineerden

Aantal woorden: 20.822

Marie-Lou Libbrecht
studentennummer: 01405247

Promotor: Prof. Dr. Rudi Roose

Masterproef ingediend tot het behalen van de graad van master in het sociaal werk

Academiejaar 2019-2020

COVID-19 VERKLARING VOORAF

Aan alle studenten die een masterproef indienen tijdens de 'Coronaperiode' werd gevraagd om een Corona Preamble aan de masterproef toe te voegen. Op die manier is het voor de lezer duidelijk welke invloed deze crisissituatie had op het uitwerken en afwerken van deze masterproef. Ondanks er voor dit onderzoek al vroegtijdig gestart werd met het afnemen van interviews en de meeste data al voor de uitbraak van COVID-19 verzameld werden, zocht de onderzoeker toch nog naar een alternatieve manier om enkele laatste interviews (met vijf ex-gedetineerden en één actor van het Justitiehuis Gent) af te nemen. Deze gebeurden uiteindelijk telefonisch.

Aangezien het telefonisch contacteren van ex-gedetineerden al een hele uitdaging is en zij in het algemeen wantrouwig blijken te zijn tegenover onbekende mensen, was het onmogelijk om nog een ondertekend informed consent te verkrijgen. Er werd met het Justitiehuis Gent (dat vier van de vijf ex-gedetineerden doorgaf) ook afgesproken om anoniem en enkel via telefoon contact op te nemen met de ex-gedetineerden. Wel werd het informed consent uitgelegd, werden deze telefoongesprekken opgenomen en nadien uitgetypt, zoals alle andere interviews.

Deze preamble werd in overleg tussen de student en de promotor opgesteld en door beide goedgekeurd.

WOORD VOORAF

Deze masterproef focust zich op de nazorg voor (ex-)gedetineerden meer specifiek wat betreft sport. Door een samenloop van diverse interesses ben ik op dit onderwerp gekomen.

Ik koos als studierichting in het secundair onderwijs Sportwetenschappen – ASO. Achteraf beschouwd bleek dit voor mij zeker de juiste en beste keuze. De band die ik nu nog heb met mijn schoolvrienden is mede ontstaan dankzij de vele uren sport die we samen hadden op school. We leerden samenwerken, leerden omgaan met verlies en motiveerden elkaar om door te zetten. Sport zorgde ervoor dat ik naast studeren, andere belangrijke vaardigheden leerde en voldoende beweging had. Ik kon me zo ook beter concentreren tijdens de stilzittende lesmomenten.

Nu nog speelt sport een belangrijke rol in mijn leven. Ik ga soms helemaal leeggezogen gaan sporten en kom terug thuis met enorm veel energie. Sport is mijn uitlaatklep, maar los daarvan sport ik ook gewoon graag. Door het uitwerken van mijn masterproef kon ik vaststellen dat sport nog meer betekenis en invulling biedt aan het leven dan ik me al realiseerde. Bijgevolg hoop ik met deze masterproef de meerwaarde en betekenis van sport aan te tonen, maar binnen een context van detentie en de nood aan nazorg ervoor duidelijk te maken.

Belangrijk hierbij is dat sport één van de aandachtspunten kan zijn in de nazorg voor (ex-)gedetineerden, in functie van de individuele noden. Sport kan essentieel zijn voor iemand, maar dit geldt niet voor iedereen. Andere domeinen zoals muziek, theater, etc., zouden mogelijks evengoed gebruikt kunnen worden als aandachtspunt in die nazorg. De focus van dit onderzoek beperkt zich tot het domein 'sport' en het 'forensisch welzijnswerk'. Mijn interesse voor beide is dan ook groot.

Dankzij het vak 'maatschappelijke dienstverlening' van Prof. Rudi Roose kwam ik in contact met tal van organisaties die hulpverlening bieden binnen een context van detentie. Ik deed dan ook een eerste kijkstage bij de organisatie CGG Eclips, forensische zorg te Gent. Vervolgens deed ik een stage in Zuid-Afrika, Port Elizabeth, bij de organisatie NICRO (National Institute for Crime Prevention and the Re-integration of Offenders). Na deze ervaring werd het mij duidelijk dat sport binnen een context van detentie enkele belangrijke en veelzijdige functies vervult. De vraag van (ex-)gedetineerden naar nazorg voor sport wordt ook in onderzoek bevestigd. Vanuit mijn interesse, mijn ervaring en deze vraag naar nazorg wou ik graag een masterproef rond dit thema uitwerken. Ik nam contact op met De Rode Antraciet, aangezien deze organisatie een groepsaanbod heeft van sport en cultuur binnen de gevangenissen van Vlaanderen en Brussel (De Rode Antraciet, z.d.). Sindsdien kreeg ik de hulp van Heather Loontjens (sportfunctionaris binnen De Rode Antraciet) om mijn ideeën verder uit te werken. Graag zou ik dan ook een aantal mensen bedanken in onderstaand dankwoord.

DANKWOORD

Deze masterproef is het eindwerkstuk van vijf fantastische studiejaren, maar zonder een aantal mensen zou deze masterproef niet zijn zoals die nu is. Daarom wil ik deze mensen oprecht bedanken.

Dank aan...

Prof. Dr. Rudi Roose, mijn promotor, voor de begeleiding en de kritische reflectie. Zijn gesprekken zorgden er steeds voor dat ik terug met tal van nieuwe ideeën en boordevol energie aan de slag kon. Zijn brede kennis en expertise waren goud waard voor mij.

Shana Sabbe, die zelf onderzoek deed naar 'community sport and social cohesion' en mij enorm veel tips aanbood over de aanpak en structurering van deze masterproef.

Heather Loontjes, sportfunctionaris van De Rode Antraciet, een heel vriendelijke, oprechte, behulpzame en trouwe persoon die mij van aan de start tot aan het einde hielp waar ze maar kon. Ik blijf steeds opnieuw versteld staan hoeveel ik te danken heb aan haar.

Sara Goossens, Directeur Justitiehuis Gent, voor de kans die ze mij gaf om ook ex-gedetineerden te betrekken in mijn onderzoek.

Zeno Nols, om mij 'up to date' te houden van interessante artikels en bronnen.

De liefthallige respondenten die hun ervaringen, meningen en kennis wilden delen om dit onderzoek kracht te geven. Zonder hen was deze masterproef niet mogelijk geweest. Hierbij bedank ik de gedetineerden en ex-gedetineerden die ik mocht ontmoeten, ook de actoren van De Rode Antraciet, het Justitieel Welzijnswerk, de Psychosociale Dienst en de lesgevers van de fitness en de yoga. Extra dank ook aan deze yogalesgever en de gedetineerden die mij de kans gaven om deel te nemen aan een yogales. Ook de respondenten die betrokken zijn bij de werking van een sociaal-sportieve praktijk zou ik graag willen bedanken waaronder De Sleutel en Weerwerk, Beerschot Atletiek Club, Brussels Boxing Academy en KAA Gent Foundation. Mijn dank gaat ook uit naar alle deelnemers en betrokkenen van de Gantoise Plantrekkers die mij openlijk ontvingen op één van hun voetbaltrainingen.

Mijn ouders, voor de kansen die zij mij gaven en hun steun tijdens de hele opleiding en in het bijzonder tijdens het maken van deze masterproef.

Mijn broer, Victor, voor de vele ontspanningsmomenten zoals de setjes pingpong om mijn gedachten te kunnen verzetten.

Mijn vriend, Thomas, voor de vele warme, opbeurende mopjes en gesprekken die me terug volle moed gaven.

Mijn vriendinnen-medestudenten, voor de fantastische vriendschap en de fijne tijd, maar ook voor de momenten waarop we onze minder leuke ervaringen en onzekerheden konden uitwisselen.

Sport has the
power to change
the world.

It has the power to
inspire.

It has the power to
unite people in a
way that little else
does.

It speaks to youth
in a language they
understand.

Sport can create
hope where once
there was only
despair.

-Nelson Mandela-

ABSTRACT

Since the 20th century, literature has increasingly focused on the benefits of sport implemented in a detention environment. Not only do (ex-)prisoners, practitioners and researchers state that sport is important during detention, but they also emphasize the importance of sport as part of the aftercare for (ex-)prisoners. There is very little information available on how this is achieved and how this aspect of aftercare is experienced. The literature does, however, indicate that the aftercare for (ex-)prisoners in general often fails and that there is still a strong conviction that sport is less important in the reintegration process of (ex-)prisoners. For these reasons the researcher has a presumption that sport is rather limited or even lacking in the aftercare for prisoners.

Based on these hypothesis, this master's thesis focuses on the two-fold research question: "How do (ex-)prisoners experience aftercare in the field of sport? How can practices actualize aftercare for (ex-)prisoners in the field of sport?"

To answer these questions, this qualitative research was started in Belgium (2019-2020), in which five prisoners, five ex-prisoners, five prison staff interviewees, one policy interviewee from 'De Rode Antraciet', one interviewee from 'Justitiehuis Gent' and five interviewees involved in a social sport practice were questioned by means of semi-structured interviews.

The results of this study confirm that sport is indeed lacking as a focus in the aftercare for prisoners, which can have numerous adverse effects on (ex-)prisoners, especially for those who consider sport to be a subdomain of life. In response to this, sport should be urgently integrated as a focus in the aftercare for (ex-)prisoners, as clearly stated in the experiences that respondents gave in this research. Furthermore in this research a detailed explanation is represented to actualize aftercare for (ex-)prisoners in the field of sport. In a nutshell, it is about creating support for sport and including sport in the probation plan for (ex-)prisoners, eliminating the discrepancy between sport and the functions of sport inside and outside detention and to develop the bridge between the inside and outside world, to stimulate involvement and co-operation between the different role-players. Finally, this research also shows the importance of deploying professional caregivers, coaches and sport teachers.

INHOUDSOPGAVE

COVID-19 VERKLARING VOORAF	II
WOORD VOORAF	III
DANKWOORD	IV
ABSTRACT	VII
INLEIDING	9
1. SPORT IN EEN CONTEXT VAN DETENTIE	11
1. INLEIDING	11
2. DE VOORDELEN EN VALKUILEN VAN SPORT	11
2.1. <i>Belang van sport</i>	11
2.2. <i>De voordelen van sport in een context van detentie</i>	12
2.3. <i>De valkuilen van sport in een context van detentie</i>	15
3. VRAAG NAAR NAZORG VOOR (EX-)GEDETINEERDEN SPECIFIEK VOOR SPORT	17
3.1. <i>Vraag naar zorgcontinuïteit en gedeelde verantwoordelijkheid</i>	17
3.2. <i>Vraag naar samenwerking tussen organisaties binnen en buiten detentie</i>	19
4. BESLUIT	21
2. ONDERZOEKSOPZET	22
1. INLEIDING	22
2. METHODOLOGIE	22
2.1. <i>Kwalitatief onderzoek</i>	22
2.2. <i>Onderzoekscontext</i>	22
2.3. <i>Dataverzameling</i>	23
2.4. <i>Thematische analyse</i>	29
2.5. <i>Ethische aspecten</i>	30
3. BESLUIT	30
3. BEVINDINGEN	31
1. INLEIDING	31
2. ONDERZOEKSRESULTATEN	31
2.1. <i>Afkortingen respondenten</i>	31
2.2. <i>De gekozen thema's en sub-thema's</i>	32
2.3. <i>De analyse van de resultaten</i>	33
3. REFLECTIE EN DISCUSSIE	54
4. BEPERKINGEN	58
4. BESLUIT	59
1. INLEIDING	59
2. ALGEMEEN BESLUIT	59
3. AANBEVELINGEN	60
3.1. <i>Voor de praktijk</i>	60
3.2. <i>Voor het beleid</i>	60
3.3. <i>Vervolgonderzoek</i>	61
REFERENTIES	62
BIJLAGE	72

INLEIDING

De titel van deze masterproef wijst op het belang van sport in de nazorg voor (ex-)gedetineerden. In een context van detentie zijn gedeelde verantwoordelijkheid, samenwerking, zorgcontinuïteit en re-integratie al enkele belangrijke deelaspecten die nazorg voor (ex-)gedetineerden mee vormgeven (van Summeren, 2018). Het realiseren van zorgcontinuïteit voor (ex-)gedetineerden focust zich op het doortrekken van hulpverlening binnen detentie naar hulpverlening of werkingen buiten detentie om de kans op succesvolle re-integratie te vergroten. De literatuur geeft hierbij aan dat organisaties binnen detentie dit trachten vorm te geven door toekomstige re-integratietrajecten uit te werken samen met gedetineerden. Dit gebeurt voornamelijk voor gedetineerden die in een voorwaardelijk invrijheidsstellingstraject zitten. Zij zijn onder voorwaarden vervroegd vrij en krijgen nazorg aan de hand van een gecontroleerde terugkeer naar de samenleving. Concreet wil dit zeggen dat er voor gedetineerden die onder voorwaarden vroegtijdig vrijkomen enige vorm van zorgcontinuïteit uitgewerkt is (Moerings, 2010; Menger & Van Vliet, 2014; Naessens, De Koster, & Segaert, 2018). Het valt hierbij ook op dat wanneer een gedetineerde vrijkomt deze persoon op vlak van re-integratie hoofdzakelijk –maar vaak slechts in beperkte mate– voorbereid wordt op aspecten zoals opleiding, werk en huisvesting. Eventueel wordt er ook gekeken naar psychologische begeleiding. Deze aspecten vormen de basis voor het reclasseringsplan en worden als prioriteit gesteld in die nazorg voor (ex-)gedetineerden (Post, 2017). Sport valt hier niet onder en wordt bijgevolg vaak achterwege gelaten. Binnen het aanbod van nazorg is er dan ook weinig aandacht voor sport (Rijksoverheid, z.d.). Nochtans geeft de literatuur aan dat er veel voordelen zijn aan sport, ook op vlak van re-integratie en dat tal van gedetineerden ook expliciet naar sport vragen na detentie (Bailey, Hillman, Arent, & Petitpas, 2013; Brosens, De Donder, & Verté, 2013).

In deze masterproef wordt in een eerste hoofdstuk de context weergegeven waarbinnen dit onderzoek valt. Meer specifiek wordt weergegeven wat sport te bieden heeft in de re-integratie en nazorg voor (ex-)gedetineerden. Een eerste deel focust zich op de meerwaarde en de diverse betekenissen van sport in een context van detentie. In een tweede deel verschuift de focus specifiek op die, tot nu toe beperkte, nazorg voor (ex-)gedetineerden en dit specifiek voor sport. Hierbij wordt er gekeken naar enkele deelaspecten als gedeelde verantwoordelijkheid, zorgcontinuïteit en samenwerking en hoe deze vandaag de dag vorm krijgen in het uitwerken van nazorg voor (ex-)gedetineerden op het gebied van sport. Dit hoofdstuk wordt vervolgens afgesloten met een concrete formulering van de probleemstelling en de onderzoeksvragen van waaruit dit onderzoek vertrekt.

In een tweede hoofdstuk wordt het onderzoeksopzet weergegeven. Hierbij is er aandacht voor de keuze voor het kwalitatief onderzoek, de onderzoekscontext, de dataverzameling en de thematische analyse. Om dit hoofdstuk af te sluiten worden nog enkele ethische kwesties die bij dit onderzoek van belang waren, aangehaald.

In een derde hoofdstuk worden de resultaten van de analyse weergegeven. Daarna worden de resultaten gekoppeld aan de onderzoeksvragen en vergeleken met de literatuur uit het eerste hoofdstuk en met bijkomende literatuur die de resultaten bekrachtigen of ter discussie stellen. Als laatste aspect tracht de onderzoeker enkele beperkingen aan dit onderzoek weer te geven.

In een laatste en vierde hoofdstuk volgt een algemeen besluit waarin kort een antwoord wordt gegeven op de onderzoeksvragen en op wat dit onderzoek voor de toekomst kan betekenen. Aansluitend op dit laatste komen ook enkele voorstellen voor praktijk, beleid en mogelijk vervolgonderzoek aan bod.

Voor de referenties en de literatuurlijst werd het APA-systeem als richtlijn gehanteerd.

1. SPORT IN EEN CONTEXT VAN DETENTIE

1. Inleiding

In dit hoofdstuk focussen we op voor- en nadelen van sport in de context van detentie en de plaats van sport in de nazorg voor ex-gedetineerden. Een eerste deel focust zich op de rol, de voordelen en de valkuilen van sport. Hierbij ligt de nadruk op elementen die voornamelijk relevant zijn voor een context van detentie. Een tweede deel gaat in op de manier waarop het probleem inzake de nazorg voor (ex-)gedetineerden zich vertaalt specifiek voor wat sport betreft, dit door naar de vormgeving, werking en invulling van die nazorg te gaan kijken. Mogelijke verklaringen en redenen voor het blijvende gebrek aan nazorg voor (ex-)gedetineerden en specifiek voor sport worden ook toegelicht.

2. De voordelen en valkuilen van sport

2.1. Belang van sport

Sinds de jaren negentig groeit de interesse om sport ook als een middel te gebruiken en niet uitsluitend als een doel te beschouwen (Theeboom & Verheyden, 2011). De Koning Boudewijnstichting (opgericht in 1976 tot het bijdragen van meer rechtvaardigheid, democratie en respect voor diversiteit) ondersteunde verschillende initiatieven waarbij sport als middel werd gebruikt: sport als integratie, avontuurlijke sport en actie, sport met ervaringsleren als reflectiemethode voor kwetsbare groepen, etc. (Theeboom, 2011). Deze initiatieven werden voornamelijk gerund door vrijwilligers, waardoor de overheid zelden betrokken was. De steun voor het uitwerken van een professioneel kader en een alternatief sportaanbod kwamen voornamelijk van lokale organisaties uit het jeugdwerk, preventie- of integratiediensten, onderwijs, etc. Op die manier ontstonden initiatieven zoals pleintjesvoetbal, een cursus fietsen voor anderstalige moeders en zwemmen voor bejaarden (JES Stadslabo, 2013).

Dergelijke initiatieven worden vandaag onder de brede noemer van 'sociaal-sportieve praktijken' of 'buurtsport' gecategoriseerd en blijven in aantal sterk toenemen. Deze werkingen combineren de elementen van een sportclub met vormen van sociaal werk. Elke sportclub waar er een ontmoeting tussen mensen plaatsvindt, is per definitie 'sociaal', maar sociaal-sportieve werkingen hebben extra maatregelen die hun sportaanbod toegankelijk maken en doen aansluiten bij de leefwereld van hun doelpubliek. In die praktijken krijgen meerdere levensdomeinen zoals arbeid, onderwijs, huisvesting, jeugdhulpverlening, etc. ook de nodige aandacht. De sportinitiatieven blijven zich centraal richten op sport (deelbelang)

en de leden (groepsbelang) en pas van daaruit wordt er gekeken naar de bijkomende maatschappelijke (levens)domeinen (van Bottenburg & Schuyt, 1996). Sport vond op die manier haar intrede in de maatschappij, wat uiteraard versterkt werd door onderzoek dat de voordelen van sport aantoonde en bestudeerde bij kansengroepen zoals (ex-)gedetineerden (Marlier, Cardon, De Bourdeaudhuij, & Willem, 2016).

2.2. De voordelen van sport in een context van detentie

Wat de voordelen zijn van sport en hoe sport unieke kansen biedt voor een evenwichtige ontwikkeling van de maatschappij, klinkt volgens Bailey, Hillman, Arent en Petitpas (2013, pp. 289-308) als volgt: "sport heeft een invloed op het fysiek, emotioneel, persoonlijk, sociaal en financieel gebied." Bijgevolg wordt er beter omgegaan met de uitdagingen van het leven (van Bottenburg & Schuyt, 1996). Volgens Vaiciulis, Kavaliauskas en Radisauskas (2011) is sport dan ook de belangrijkste activiteit geworden die een significante positieve impact heeft op de fysieke, mentale en sociale gezondheid van gedetineerden in de huidige gevangenissen. Ook toont onderzoek naar de perspectieven van gedetineerden uit de gevangenis van Over-Amstel aan dat sport voor velen onmisbaar is. Dit omdat sport niet enkel om beweging gaat, maar het voor een doorbreking van de monotonie zorgt, het kansen biedt om zich even uit te leven, gezond af te reageren, (in mentaal opzicht) te ontsnappen aan de werkelijkheid en om het lichaam te onderhouden (van Bottenburg & Schuyt, 1996; Brosens, De Donder, & Verté, 2013). In wat volgt wordt een overzicht gegeven van de voornaamste voordelen van sport die relevant zijn voor een context van detentie.

2.2.1. De fysieke gezondheid

Sport wordt in een context van detentie als belangrijk en als onmisbaar geacht door gedetineerden zelf, maar ook door onderzoekers die aanhaalden dat sport het lichamelijk welzijn van gedetineerden bevordert (Meek & Lewis, 2014). Sabo (2001) gaat hier verder op in en geeft aan dat gedetineerden deelnemen aan sportactiviteiten om "een gezond lichaam te creëren in een ongezonde omgeving" (p.64). Hiermee wordt bedoeld dat sport het algemene fysieke fitheidsniveau van gedetineerden doet toenemen en de gezondheidsrisico's laat afnemen (Meek & Lewis, 2012; Nelson, Specian, Tracy, & DeMello, 2006; Vaiciulis et al., 2011).

2.2.2. Het emotioneel en persoonlijk welzijn

Gedetineerden kunnen dankzij sport hun situatie verlichten, hun agressie en spanningen uiten en ontladen (van Bottenburg & Schuyt, 1996). Sport kan ook psychosociale voordelen

opleveren voornamelijk als het gaat om het zelfbeeld, zelfvertrouwen en zelfbewustzijn. Volgens De la Cruz-Sanchez, Moreno-Contreras, Pino-Ortega en Martinez-Santos (2001) heeft sport een positieve invloed op emotionele stoornissen en stemmingsstoornissen. Bewegen heeft dan ook hetzelfde effect als antidepressiva. Verder zijn activiteiten die gestructureerd worden aangeboden, geassocieerd met een hogere tevredenheid van het leven (Collard, Boutkan, Grimberg, Lucassen, & Breedveld, 2014). Uit de analyse van literatuur specifiek over sport binnen detentie wordt geconcludeerd dat gedetineerden die regelmatig bezig zijn met sportactiviteiten meer zelfrespect (Leberman, 2007; Pedlar, Yuen, & Fortune, 2008; Sabo, 2001), minder angst en stress (Buckaloo, Krug, & Nelson, 2009; Nelson et al., 2006), minder slapeloosheid (Elger, 2009), minder depressies en gevoelens van hopeloosheid (Buckaloo et al., 2009) en verminderde niveaus van woede en agressie ervaren (Wagner, McBride, & Crouse, 1999). Eveneens wordt er tijdens sportactiviteiten minder ongewenst gedrag vertoont, wat de bewakers heel wat last ontnemt (van Bottenburg & Schuyt, 1996). Bijgevolg kan sport ook van invloed zijn op iemands karakter en heeft het bijvoorbeeld effect op assertiviteit, zelfbeheersing, enthousiasme, etc. (Roberts & Sutton-Smith, 1962). Wel is het mogelijk dat niet al deze karakteristieken automatisch in andere maatschappelijke sferen tot uiting komen (Stevenson, 1975). Ook geven onderzoekers aan dat deelname aan sport pas op lange termijn kan leiden tot ingrijpende veranderingen in de persoonlijkheid (Coakley, 1993; Iso-Ahola & Hatfield, 1986). Anderzijds verandert het zelfbeeld, de zelfwaardering van mensen en hun ambities door te sporten wel op korte termijn (De Sleutel, 2014). Belangrijk hierbij is dat niet het sporten op zich, maar ook het leren van nieuwe sportvaardigheden en de attitude van de sportleraar vermoedelijk de factoren zijn die deze effecten uitlokken (Koocher, 1971; Sonstroem, 1982; De Sleutel, 2014).

2.2.3. Socialisatie

Sport zou volgens Meek, Lewis en Parker (2014) niet enkel bijdragen tot het verhogen van het lichamelijk en geestelijk welzijn, maar het zou ook (re)socialisatie bevorderen. Socialisatie, waarbij waarden en normen worden aangeleerd, gaat zowel over de sociale ontwikkeling van het individu, alsook over de sociale ontwikkeling van een gemeenschap of groep. In beide gevallen heeft het een positief effect op het re-integratieproces van (ex-)gedetineerden.

Ten eerste geven enkele resultaten aan dat sport op individueel niveau een breed spectrum van levensvaardigheden en waarden bevordert, waaronder bijvoorbeeld communicatievaardigheden, probleemoplossende vaardigheden, empathie, etc. (Araújo, Davids, & Hristovski, 2006; Hupp & Reitman, 1999; Papacharisis, Goudas, Danish, & Theodorakis, 2005). Uit een Nederlands onderzoek wordt er door enkele sportinstructeurs

aangegeven dat veel gedragsregels tijdens de sportactiviteiten binnen detentie ook in de effectieve leefwereld van de persoon een positieve invloed zullen nalaten, zoals het samenstellen van gelijkwaardige ploegen, het betrekken van alle spelers, geen ongewenste verbale uitingen, fair play en het opruimen van de sportartikelen. Dergelijke sociale vaardigheden die tijdens sportlessen worden aangeleerd, hebben een positieve invloed op het re-integratieproces (van Bottenburg & Schuyt, 1996).

Ten tweede is de wetenschappelijke literatuur het er over eens dat sport ook bijdraagt aan de sociale ontwikkeling van het individu en bijgevolg positieve effecten oplevert op gemeenschaps- en groepsniveau wanneer het op een respectvolle en veilige wijze wordt georganiseerd. Sport wordt dan als een universele taal beschouwd die samenwerking, participatie en sociale cohesie tussen individuele mensen onderling bevordert. Het kan dan zelfs asociaal en crimineel gedrag op individueel- en groepsniveau tegengaan, wat zeker binnen een context van detentie een belangrijk gegeven is (Meek, Lewis, & Parker, 2014).

Als laatste aspect kunnen mensen door sport niet alleen meer controle krijgen over hun eigen leven en gedrag, maar verbreedt het ook hun sociaal netwerk. Sport is een geschikt bindmiddel tussen mensen: "via de sport komen persoonlijke contacten en relaties tot stand, bouwen mensen vriendenkringen en relatienetwerken op en wordt de band tussen mensen versterkt. Dat gebeurt van lokaal tot mondiaal niveau" (van Bottenburg & Schuyt, 1996, p. 66). Ook Rijdsdorp (in van Bottenburg & Schuyt, 1996) is van mening dat sportparticipatie een ideaal middel is om het sociaal netwerk van mensen uit te breiden. Dit wordt versterkt door sportclubs waar mensen in groepsverband sporten, op elkaar rekenen en samen werken volgens gemeenschappelijke waarden en normen die door de groep zelf zijn ontwikkeld. Op die manier hebben mensen een sociaal netwerk om op terug te vallen en bevordert dit de gemeenschaps- en burgerzin. Dit laatste is zeker belangrijk voor kwetsbare groepen die zich verloren voelen en dankzij sport een identiteit, netwerk en plaats in de maatschappij vinden (Morris, Sallybanks, & Willis, 2003). Ook voor (ex-)gedetineerden is dit van belang, aangezien velen zowel voor als na detentie, door tal van oorzaken zoals druggebruik, criminaliteit, detentieperiode, etc. vaak (nog) maar een beperkt sociaal netwerk hebben of overhouden (Kenniscentrumsport, z.d.).

2.2.4. Financiële waarde

Volgens onderzoek zou in een reguliere wereld regelmatig sporten voor alle geslachten geassocieerd zijn met hogere salarisinkomsten (Cabane & Clark, 2011; Eccles, Barber, Stone, & Hunt, 2003). Belangrijk hierbij is dat er geen direct verband is tussen sport en een hoger inkomen. Wel is het zo dat sport een direct effect heeft op het zelfbeeld, de zelfwaardering van mensen en hun ambities (Koocher, 1971; Sonstroem, 1982; De Sleutel,

2014). Alsook leidt bewegen (zoals hierboven beschreven) tot het verwerven van allerlei (fysieke, sociale, etc.) waarden die mensen uiteindelijk verantwoordelijker, productiever en succesvoller maken. Dit kan dan leiden tot een loonsverhoging, omdat mensen door te sporten zich anders voelen en gedragen en meestal op een manier die door werkgevers wordt gewaardeerd (Eber, 2002; Ewing, 1998). Om als ex-gedetineerde na detentie succesvol te kunnen re-integreren in de maatschappij, is het vinden van werk van cruciaal belang. Aangezien ex-gedetineerden het vaak dubbel zo hard te verduren hebben op de arbeidsmarkt, kan sport voor hen hier een ondersteunde rol spelen of een belangrijke tussenstap zijn naar het vinden van een geschikte job (van der Geest, 2011).

Concluderend versterkt de som van de voordelen het effect van sport als een middel tot re-integratie (De Sleutel, 2014).

2.3. De valkuilen van sport in een context van detentie

Om het eerste deel van dit hoofdstuk af te sluiten wordt er nog kort stilgestaan bij de valkuilen van sport in een context van detentie. Enerzijds wijzen deze op een te instrumentele benadering van sport. Anderzijds gaan deze over de nadelige effecten van sport, die risico's kunnen teweegbrengen.

2.3.1. De te instrumentele benadering van sport

Hierboven werden de vele voordelen van sport in een context van detentie aangehaald. Wat opvalt is dat sport vooral een middel wordt om andere, buiten de sport gelegen doelen te realiseren (van Bottenburg & Schuyt, 1996). Toch is het volgens van Bottenburg en Schuyt (1996) nog veel belangrijker dat het effectieve doel van sport, plezier beleven, centraal blijft staan. Indien niet, dan krijgt sport een te instrumentele benadering. Aan een te instrumentele benadering van sport zijn risico's verbonden. Zo kan het eigen karakter van sport worden aangetast, wat de sportmotivatie van mensen aantast en de autonomie van de sport(organisaties) bedreigt. Wanneer sport enkel nog als een middel wordt gezien, gaat het aantrekkelijk karakter ervan verloren (van Bottenburg & Schuyt, 1996). Om het aantrekkelijk karakter van sport te vrijwaren is het ook belangrijk dat een veelzijdig sportaanbod gewaarborgd wordt (Tamboer, 1991; 1994). Jammer genoeg toont onderzoek naar de perspectieven van gedetineerden aan dat het sportaanbod binnen de gevangenis te beperkt is. Dit vergroot dan ook het gevaar op een te instrumentele benadering van sport (Bogaerts, 2014; van Bottenburg & Schuyt, 1996). Zeker binnen een context van detentie is het dus belangrijk dat er een veelzijdig aanbod is voor (ex-)gedetineerden, zodat sport aantrekkelijk

blijft en het doel van sport op zich om plezier te beleven mogelijk blijft (van Bottenburg & Schuyt, 1996).

2.3.2. Kenmerken van groepsantagonisme, druggebruik en geweld

Hierboven werd reeds aangegeven dat sport het sociaal netwerk van mensen kan doen uitbreiden en de sociale binding tussen mensen kan versterken. Toch kan deelname aan sport ook leiden tot groepsantagonisme, waarbij een doorgedreven wij-zij-denken kan leiden tot uitsluiting, racisme en vijandigheid (Meek, Lewis, & Parker, 2014; van Bottenburg & Schuyt, 1996). Volgens Sabo (2001) wordt dit antagonistisch discours ook versterkt, doordat sommige (ex-)gedetineerden deelnemen aan sport om spieren op te bouwen, macht uit te stralen en om zo anderen te intimideren en te domineren.

Verder zijn ook druggebruik en geweld negatieve effecten die onder andere door sportactiviteiten gestimuleerd kunnen worden (Meek, Lewis, & Parker, 2014). In de literatuur is er dan ook vaak discussie over welke sporten mogelijks deze negatieve effecten uitlokken. De uiteenlopende meningen over de bijdrage van gevechtssporten voor (ex-)gedetineerden is hier een duidelijk voorbeeld van. Enerzijds geven onderzoekers hierbij aan dat specifieke sporten, zoals gevechtssporten, stimulators zijn voor agressiviteit en delinquent gedrag (Trulson, 1986; Endresen & Olweus, 2005). Ook in de gevangenis van Hasselt werd deze redenering gevolgd, aangezien het programma 'slagkracht', waar gedetineerden via bokslessen therapeutische ondersteuning krijgen om zo tot een mentaal evenwicht te komen, werd afgekeurd (Houben, 2016). Anderzijds zijn er in de praktijk initiatieven die gevechtssporten voor kwetsbare groepen als meerwaarde ervaren, zoals Buurtsport Weteren die gratis initiatielessen boksen geeft. Deze werking focust zich op kwetsbare groepen zoals hangjongeren die voor overlast zorgen (Dirix, 2017; Warande, z.d.). Verder bewijst het project 'Opboxen' de positieve effecten van gevechtssporten op probleemjongeren. Het project haalt criminele en agressieve jongeren en jongvolwassenen van straat en krijgt via boksen de jongeren op het rechte pad (Stichting Opboxen, z.d.). Volgens Denis (1996) zijn gevechtssporten dan ook geen enkel probleem, aangezien deze juist een remedie zijn tegen geweld.

Volgens nog andere onderzoekers is de rol van een leraar of coach belangrijker om negatieve effecten van sport te voorkomen, dan wel door selectief te zijn in het sportaanbod (Haudenhuyse, Theeboom, & Coalter, 2012; Theeboom, 2011; Nols, 2018). "Zorg er ook voor dat leidinggevenden een rol opnemen, door het goede voorbeeld te geven" (Cardon, 2017, par. 10). Concreet betekent dit dat een project zoals 'Opboksen' volgens Theeboom (2011) een enorme sociale meerwaarde kan zijn voor kansengroepen, indien deze goed begeleid worden en er betrokkenheid getoond wordt. Dit vraagt de nodige expertise, die in

vele sportclubs nog niet aanwezig is. Volgens Theeboom (2011) kunnen niet alleen vechtsporten, maar ook nieuwe straatsporten hetzelfde effect hebben en moeten deze dus erkend worden in plaats van aangevallen worden.

Ondanks het feit dat er aan sport als middel ook nadelen verbonden zijn en dat de spanning tussen de voor- en nadelen van sport reëel zijn, blijft de vraag naar sport en naar de nazorg voor sport in een context van detentie duidelijk zichtbaar (Brosens, De Donder, & Verté, 2013). Dit wordt in volgend deel verder uitgeklaard.

3. Vraag naar nazorg voor (ex-)gedetineerden specifiek voor sport

3.1. Vraag naar zorgcontinuïteit en gedeelde verantwoordelijkheid

Uit het onderzoek van Brosens, De Donder en Verté (2013), dat uitgevoerd werd in de gevangenis van Antwerpen, valt op dat 93 procent van de ondervraagde gedetineerden (507 respondenten) wil sporten na detentie. Meer dan 40 procent hiervan vraagt naar actieve hulp met betrekking tot sport bij vrijlating. Ongeveer 19 procent wenst hulp bij het zich laten inschrijven bij een dienst die hen verder kan helpen of om zich in te schrijven bij een sportclub. Ongeveer 17 procent wenst lijsten te ontvangen van alle sporten die men kan doen. Ongeveer 12 procent wenst brochures en folders te ontvangen over sport. Ook geven enkele gedetineerden (uit de gevangenis van Over-Amstel, in Nederland) aan dat enkele sportinstructeurs hun best doen om tijdens het sporten vorming (normen, waarden en vaardigheden) aan te bieden die re-integratie kunnen bevorderen, maar dat hier na detentie jammer genoeg geen verdere follow-up van is (van Bottenburg & Schuyt, 1996).

Ook al vragen tal van gedetineerden dus duidelijk naar sport na detentie, toch blijft de redenering algemeen dat mensen voor en ook na detentie vaak worstelen met een overlevingsdrang en bijgevolg een gezonde levensstijl of participatie aan sport dan niet als prioriteit zien (Visher & Travis, 2003). Een bijkomend argument hiervoor kan zijn dat vele sportinitiatieven niet gratis zijn, waardoor sport een financiële investering wordt die voor ex-gedetineerden niet gewenst en/of mogelijk is (Thibaut, 2017). Dat mogelijks om deze redenen de begeleiding van sport na detentie nog maar in beperkte mate gebeurt, is ook met het vervolgonderzoek van het project 'Brug Binnen Buiten' onderzocht. Het project werd in 2016 opgestart naar aanleiding van een behoefte-onderzoek. Dit project steunt op vrijwilligers die gedetineerden ondersteunen in de periode na hun vrijlating (Goos, z.d.). Het vervolgonderzoek wijst uit dat vrijwilligers slechts enkele (ex-)gedetineerden op jaarbasis doorverwijzen naar bijvoorbeeld buurtsport. "Sport en ook cultuur komen steeds op de laatste plaats te staan als het gaat over het traject na detentie. Processen van administratie,

huisvesting, arbeid worden als prioriteit gezien en als eerste gekoppeld aan processen van re-integratie" (lelegems, persoonlijke communicatie, 25 april 2019). Nochtans is het belang van sport voor (ex-)gedetineerden onderzocht en zijn ook in andere landen onderzoekers, zoals Kelly en Baer vanuit de Verenigde Staten (1992), vragende partij voor blijvende nazorg en een verdere follow-up op vlak van sport na detentie. Dit omdat hun onderzoek aantoont dat een programma waarin sport centraal staat, meer bijdraagt aan het voorkomen van recidive dan een cognitief georiënteerd counseling programma. Dit effect treedt voornamelijk op bij een intensief, langdurig conditietrainingsprogramma, wat bijgevolg een oproep is naar een georganiseerde nazorg voor sport voor (ex-)gedetineerden. Ook recenter onderzoek van Psychou, Kokaridas, Koulouris, Theodorakis en Krommidas (2019) toont het positieve effect aan van sport op het zelfvertrouwen en de kwaliteit van leven bij Griekse gedetineerden. Toch lijkt het zo dat zowel in ons land als in landen waarbij het gevangenisstelsel niet veel verschilt van het onze, tot op heden nog steeds geen acties werden genomen om sport als een belangrijk aspect van re-integratie en nazorg te beschouwen.

Wanneer naar artikels, onderzoeksverslagen of beleidsteksten gezocht wordt voor werkingen of organisaties die vanuit de gevangenis (in het algemeen) nazorg aanbieden, wordt uitsluitend verwezen naar CAW Antwerpen. Binnen deze organisatie is slechts een team van drie TOPcoaches en een vrijwilligersteam vanuit het project 'Brug Binnen Buiten' actief bezig met de nazorg voor (ex-)gedetineerden (Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, 2018). Wat hierbij dus opvalt is dat nazorg in het algemeen en startend vanuit de gevangenis weinig aandacht krijgt en zeker op het gebied van sport. Anderzijds zijn er de justitiehuisen die buiten de gevangenis nazorg trachten te bieden aan mensen die onder voorwaarden vrijkomen. Het gaat hierbij ook eerder om een beperkte en controlerende nazorg dan wel om het mee ondersteunen of vormgeven van die nazorg. "Nochtans hebben gedetineerden recht op ondersteuning tijdens hun opsluiting en bij hun terugkeer in de maatschappij. Dat staat verankerd in de wet, maar in de praktijk lukt dat niet voor iedereen" (Post, 2017, par. 1).

Een cruciale reden voor het beperkte aanbod van nazorg is dat betrokken zijn en blijven in de leefwereld van een (ex-)gedetineerde complex is, maar vooral nog te weinig en niet van bij het begin van de detentieperiode gebeurt (van Summeren, 2018). Dit komt mede doordat het sociaal recht op re-integratie en nazorg beperkt wordt door opgelegde voorwaarden waar de (ex-)gedetineerde zelf verantwoordelijk voor is. Nazorg wordt bijgevolg beperkt door het geloof in het psychologisch individualisme. Er wordt verwacht dat de (ex-)gedetineerde leeft volgens de waarden en verwachtingen van hoe iemand zou moeten leven, waardoor de context van de (ex-)gedetineerde achterwege wordt gelaten. "Belgian sentence implementation courts are not doing reintegration; although they believe they are (trying)..." (Scheirs, 2016, p. 98). Zo heerst er ook het probleem dat de deelname aan sport en de

nazorg voor sport als een verantwoordelijkheid gezien wordt van de (ex-)gedetineerde zelf, terwijl het volgens Vanthuyne en Roose (2004) hierbij altijd gaat om een gedeelde verantwoordelijkheid. Meer bepaald een verantwoordelijkheid van (ex-)gedetineerden, hulpverleners, het beleid en de samenleving.

3.2. Vraag naar samenwerking tussen organisaties binnen en buiten detentie

Aangezien de nazorg voor een (ex-)gedetineerde steunt op een gedeelde verantwoordelijkheid, vraagt dit de nodige samenwerking tussen de (ex-)gedetineerde en de samenleving (Vandelanotte, 2013).

Echter heeft de onderzoeker een vermoeden dat samenwerking om nazorg en specifiek om nazorg voor sport te garanderen, ontbreekt. Dit omdat in 2018 van Summeren reeds een artikel schreef, door hemzelf en door onderzoekers, omtrent een aantal voorbeelden van in de praktijk geconstateerde problemen rond het aanbieden van nazorg voor ex-gedetineerden. De voornaamste oorzaak van problemen is het gebrek aan samenwerking, aangezien partners informatie niet willen delen. Bijgevolg is er een gebrek aan informatie om een plan van aanpak te maken waarbij er een volledig beeld van de persoon en situatie is. Door het gebrek aan samenwerking tussen partners en de gedetineerde zelf ontstaat een kille, universele aanpak op het soort delict of dadergroep in plaats van door in samenspraak met partners en de persoon in kwestie een individuele aanpak op maat te garanderen. Bijgevolg worden (ex-)gedetineerden doorverwezen naar de voordeur van een andere organisatie zonder dat hierbij een warme overdracht tussen organisaties onderling gebeurt (van Summeren, 2018). Wel geeft het project 'Brug Binnen Buiten' aan dat zij als brugfunctie dienen om de ontbrekende samenwerking tussen organisaties binnen detentie en deze buiten detentie toch deels te overbruggen. Vrijwillige buddy's kunnen reeds in detentie kennismaken met de gedetineerde en deze na detentie bijvoorbeeld ondersteunen door mee te gaan naar een sportclub. In die zin vult dit project enerzijds een leemte in. Anderzijds is dit project kleinschalig en vervangt dit niet de professionele samenwerking die nodig is om nazorg voor (ex-)gedetineerden te bieden (Van Houdt, 2019). Verder zijn er geen bronnen te vinden waarin succesvolle samenwerking voor nazorg beschreven wordt, ook niet voor het domein 'sport'.

Indien toch enige vorm van samenwerking gestimuleerd wordt tussen partners binnen en buiten detentie, is deze niet bedoeld om nazorg te organiseren, maar voornamelijk om het aanbod binnen detentie te verruimen. Zo wordt het sportaanbod verruimd doordat De Rode Antraciet externe sportclubs, partners en organisaties binnenbrengt in de gevangenissen (De Rode Antraciet vzw, 2019). Anderzijds krijgen gedetineerden met UV's (uitgaansvergunningen) de kans om contact te maken met de buitenwereld, dit voornamelijk

omwille van familiale of werkgerelateerde redenen. Zo steunt het project 'Uit de bak, aan de bak' op een samenwerking tussen partners binnen detentie (arbeidstrajectbegeleiders, het Justitieel Welzijnswerk en de Psychosociale Dienst) en deze buiten detentie (de vzw Vokans, De VDAB, De Bond Zonder Naam en Groep Intro Brussel). Deze samenwerking helpt gedetineerden om tijdens detentie gepast werk te vinden voor na hun vrijlating. Externe partners bieden hierin een uitstekende ondersteuning. Wel is het zo dat indien een gedetineerde vrijkomt met of zonder job, er dus geen verdere zorgcontinuïteit vanuit deze samenwerking aangeboden wordt, wat nochtans essentieel is om nazorg te garanderen (VDAB, 2004; Tracé Brussel vzw, z.d.).

Ook uit het onderzoek van Brosens, De Donder en Verté (2013) wordt aangegeven dat gedetineerden 'voorbereid' worden op hun vrijlating, doordat enige informatie wordt meegegeven over de hulp- en dienstverlening buiten de gevangenis. Indien de gedetineerde dit zelf vraagt dan gebeurt de toeleiding daarnaar in beperkte mate. Het onderzoek geeft aan dat hierin verbetering noodzakelijk is. Deze aanbeveling hangt ook samen met de ruimere aanbeveling op vlak van samenwerking met diensten buiten de gevangenis. Een betere samenwerking is noodzakelijk voor tal van domeinen binnen nazorg, waaronder ook voor het domein 'sport'. Het onderzoek van Brosens, De Donder en Verté (2013) toont namelijk nogmaals aan dat verrassend genoeg 45,6 procent van de gedetineerden aangeeft rond sport begeleid te willen worden. Bijgevolg ondersteunt dit onderzoek het verder onderzoeken van een samenwerking met een organisatie zoals Buurtsport.

Enerzijds is het duidelijk vanuit de literatuur dat er vraag is naar samenwerking tussen organisaties binnen en buiten detentie. Anderzijds wordt ook aangetoond dat samenwerking niet eenvoudig te realiseren is, doordat de welzijnszorg bestaat uit een gefragmenteerd zorglandschap. Bijgevolg liggen inzichten en referentiekaders van domeinen en organisaties ver uiteen en zijn deze moeilijk samen te brengen (Van Tomme, Voets, & Verhoest, 2011). Zo geven Theeboom en Verheyden (2011) ook aan dat samenwerking tussen praktijkwerkers uit een sportsector en deze uit een (sociale) sector werkzaam met kwetsbare doelgroepen, stroef loopt. Tot op heden is het moeilijk elkaar in wederzijdse dialoog en taal te vinden. Bijgevolg blijft iedereen op 'zijn eigen eiland' werken en wordt er aangehaald dat een organisatie met de focus op sport niet ook nog eens kan inzetten op welzijnswerk. Daarentegen nemen sociaal-sportieve praktijken en buurtsporten wel het initiatief om deze hybridewerking toe te passen, door sport als een middel te gebruiken om met kwetsbare groepen te werken (ISBcongres, 2018). Jammer genoeg hebben een groot aantal van deze sociaal-sportieve praktijken moeilijkheden met het uitwerken van hun ideeën en dromen, omdat zij niet passen in het huidige kader van regels en andere steun. De ondersteuning die er wel is, is vaak tijdelijk (bijvoorbeeld projectsubsidies) en dat maakt dat vele sociaal-sportieve werkingen voortdurend onzeker zijn over hun bestaan op lange termijn.

Ook voor de veelzijdige rol die sportmentors opnemen, is er binnen het huidige veld weinig ruimte. Deze actoren zouden volgens Benichou et al. (2011) erkend moeten worden en aan de hand van een communicatieve werkwijze, die eerder steunt op overleg dan op dictaat, meer betrokken moeten worden bij het vormen van het algemeen toekomstig sportbeleid. Volgens Nols (2018) hebben dergelijke sociale sportclubs ook nood aan een professioneel pedagogische en structurele aanpak om zo samenwerking tussen verschillende actoren te kunnen stimuleren. Op die manier komt de effectiviteit die sport biedt ook het meest tot uiting. Deskundigen zoals Nols (2018) stellen bijgevolg ook de vraag om samenwerking tussen verschillende actoren en sectoren te verbeteren. Ook praktijken, zoals KAA Gent Foundation, beschrijven samenwerking als één van de belangrijkste doelstellingen om te kunnen werken aan de nazorg voor kansengroepen (KAA Gent Foundation, 2017).

4. Besluit

Uit de inleiding van deze masterproef is vast te stellen dat enige nazorg voor (ex-)gedetineerden aanwezig is. Hierbij ligt de focus vooral op arbeid, huisvesting, psychologische en individuele begeleiding. Nochtans geeft de literatuur aan dat ook sport een belangrijke rol kan spelen bij de re-integratie van (ex-)gedetineerden. Ook gedetineerden zelf, praktijkwerkers en onderzoekers stellen duidelijk de vraag naar nazorg op het gebied van sport, omwille van de positieve effecten ervan. Toch lijkt sport als aandachtspunt in de nazorg voor (ex-)gedetineerden beperkt tot zelfs afwezig te zijn. Volgens de literatuur is een mogelijke oorzaak hiervoor te vinden in het gebrek aan een gedeelde verantwoordelijkheid en het gebrek aan samenwerking tussen actoren en praktijken binnen en buiten detentie. Deze hypothese moet in de praktijk dieper bevraagd en onderzocht worden bij de betrokkenen zelf, zodat nazorg voor (ex-)gedetineerden op het gebied van sport gerealiseerd kan worden.

Van hieruit wordt de tweeledige vraagstelling als volgt geformuleerd:

- *Hoe ervaren (ex-)gedetineerden nazorg op het gebied van sport?*
- *Hoe kunnen praktijken nazorg realiseren voor (ex-)gedetineerden op het gebied van sport?*

Voor deze onderzoeksvragen wordt er in een volgend hoofdstuk een passend onderzoeksopzet uitgewerkt.

2. ONDERZOEKSOPZET

1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de methodologie van dit onderzoek besproken. De methodologie handelt over de keuze voor het kwalitatief onderzoek, de onderzoekscontext, de dataverzameling en de thematische analyse. De dataverzameling wordt onderverdeeld in een eerste deel over de selectie van de respondenten en een tweede deel over de onderzoeksmethode. Als laatste worden ook enkele ethische aspecten aangehaald.

2. Methodologie

2.1. Kwalitatief onderzoek

Vanuit de vaststelling dat er een gebrek is aan data over het perspectief van actoren binnen/buiten detentie en van (ex-)gedetineerden over sport in de nazorg voor (ex-)gedetineerden, is het daarom van grote waarde de stem van deze mensen een plaats te geven binnen onderzoek. De onderzoeker maakt bijgevolg gebruik van het kwalitatief onderzoek om tegemoet te komen aan de onderzoeksvragen, enerzijds een belevingsvraag en anderzijds een verdiepende vraag. Binnen dit onderzoek wordt er gezocht naar diepgaande informatie, achterliggende gedachten, belevingen en motieven. Hiervoor worden er actoren geselecteerd die relevant zijn voor dit onderzoek. Door gesprekken te voeren met de gekozen respondenten, kunnen hun vele ervaringen en verhalen het onderzoek betekenis en kracht geven (Maso & Smaling, 1998).

2.2. Onderzoekscontext

Het op zoek gaan naar actoren die meer, andere of specifieke informatie kunnen geven met betrekking tot de onderzoeksvragen, is ook wat Mason (in, Silverman, 2001) beschrijft als theoretische sampling. Het gaat hierbij om een doelgerichte steekproef, waarbij voor dit onderzoek (binnen België) vier groepen geselecteerd werden op basis van hun relevantie voor de betreffende onderzoeksvragen.

Een eerste groep bestond uit gedetineerden uit de gevangenis van Gent. De gevangenis van Gent is theoretisch voorzien voor 244 mannen en 52 vrouwen. Door overbevolking is de bezetting van de mannenafdeling momenteel 326 personen (Federale overheidsdienst Justitie, 2020). De gevangenis van Gent is een arresthuis, wat bedoeld is voor mensen die

nog niet berecht zijn, maar in voorlopige hechtenis zitten. Wegens de overbevolking in strafhuizen verblijven er in de gevangenis van Gent ook veel mensen die hun straf al kregen (Federale overheidsdienst Justitie, 2020). De gedetineerden die deelnamen aan dit onderzoek waren hier een voorbeeld van.

Een tweede groep bestond uit actoren die momenteel in de gevangenis van Gent werken en hulpverlenende gesprekken voeren met gedetineerden of sport- of yogalesgever zijn. Een persoon die een beleidsmatige functie uitvoert en een persoon die in de gevangenis van Antwerpen werkt, vormen hierop een uitzondering.

Een derde groep bestond uit actoren die werken buiten de gevangenis (Antwerpen, Brussel en Gent) en sport als een middel binnen hun werking toepassen, of in het algemeen nazorg aanbieden aan ex-gedetineerden (zoals de justitiehuisen).

De laatste groep bestond uit ex-gedetineerden die na vrijlating eventuele nazorg en/of de zoektocht naar een sportclub reeds meemaakten. Deze ex-gedetineerden zaten tijdens detentie in verschillende gevangenissen en deelden hierover ook hun ervaringen.

De vier groepen werden niet gekozen opdat de (ex-)gedetineerden een antwoord zouden bieden op de eerste onderzoeksvraag en de praktijkwerkers een antwoord zouden bieden op de tweede vraag. Integendeel, ook (ex-)gedetineerden waren van belang om het realiseren van nazorg voor sport in kaart te brengen. Daarnaast gaven praktijkwerkers ook een mening over hoe volgens hen (ex-)gedetineerden sport en nazorg voor sport ervaren.

Tenslotte hield de onderzoeker er rekening mee om bij de groep (ex-)gedetineerden zowel mannen als vrouwen te interviewen, nochtans is het percentage 'vrouw' in de gevangenis veel lager dan het percentage 'man'. Uit cijfers van 2017 blijkt dat slechts vier procent van het totaal aantal gedetineerden in België vrouw is (Dumarey, 2017). Zowel mannen als vrouwen doen aan sport of kunnen binnen de gevangenis sporten, beide hebben mogelijk een andere kijk, beleving en visie omtrent de betekenis en het realiseren van nazorg voor sport. Daarom was het belangrijk om zowel vrouwen als mannen te betrekken binnen dit onderzoek.

2.3. Dataverzameling

De hoeveelheid, de inhoud en de relevantie van de data is afhankelijk van wie geselecteerd werd als respondent en welke onderzoeksmethode er werd gekozen. Een goede keuze van beide is dan ook essentieel. Bijgevolg wordt in dit deel toegelicht om welke reden een specifieke respondent gekozen werd en er vier groepen werden geselecteerd. Aansluitend wordt aangetoond op welke manier deze groepen gekozen en gevonden werden. Als tweede en laatste aspect wordt weergegeven waarom het semigestructureerde interview als onderzoeksmethode werd gebruikt.

2.3.1. Selectie respondenten

Een eerste groep van gedetineerden

Een eerste groep bestaat uit vijf gedetineerden uit de gevangenis van Gent, twee vrouwen en drie mannen. Aangezien zij subject zijn van dit onderzoek was het voor de onderzoeker vanzelfsprekend om zeker hun stem (behoeften, ervaringen, eisen) te horen. Bijgevolg vormen zij een eerste belangrijke groep. Er werd echter besloten om deze groep pas te interviewen nadat het merendeel van de organisaties binnen en buiten detentie bevroegd waren. Zo had de onderzoeker al meer zicht op de eventuele (samen)werking van en tussen organisaties binnen en buiten detentie die het aanbod en/of de nazorg voor sport voor (ex-)gedetineerden organiseren.

Een tweede groep van actoren binnen de gevangenis

Een tweede groep bestaat uit actoren die werken binnen de gevangenis. Enkelen zoals de Psychosociale Dienst en het Justitieel Welzijnswerk voeren hulpverlenende gesprekken met gedetineerden die mogelijks ook gaan over sport of vrijetijdsbesteding en de re-integratie en nazorg van gedetineerden. Anderen zoals De Rode Antraciet werken binnen de gevangenis specifiek rond het sportaanbod. Nog anderen zijn lesgevers (yoga en fitness) die gedetineerden begeleiden tijdens sportactiviteiten. Al deze actoren waren voor dit onderzoek van belang, omdat zij met de behoeften, ervaringen en eisen van gedetineerden aan de slag gaan. Ook hebben zij zelf een mening of rol omtrent het ervaren en het kunnen realiseren van nazorg in kader van sport. Om dit laatste beter te kunnen begrijpen, wordt hieronder de werking van De Rode Antraciet, de Psychosociale Dienst (PSD) en het Justitieel Welzijnswerk (JWW) in het kort toegelicht.

De Rode Antraciet ondersteunt gedetineerden door hen rechtstreeks in contact te stellen met sport en cultuur en hen als mens de ruimte te geven voor engagement, zelfontplooiing en sociale verbinding. Sportfunctionarissen coördineren het sportaanbod door externe actoren en sportlesgevers binnen te brengen in de gevangenissen van Vlaanderen en Brussel. Deze organisatie is uitsluitend werkzaam binnen de gevangensmuren. Een verdere opvolging na detentie is vanuit De Rode Antraciet dus (nog) niet uitgewerkt (De Rode Antraciet, z.d.). Het Centrum Algemeen Welzijnswerk (CAW) helpt mensen met al hun vragen en problemen rond welzijn. Het Justitieel Welzijnswerk (JWW) is binnen het CAW de gespecialiseerde werking die zich focust op de begeleiding gedurende de detentieperiode en het beantwoorden van vragen van gedetineerden, ex-gedetineerden, familie en betrokkenen (Kennisplein, z.d.; CAW, z.d.). Elke Belgische gevangenis heeft ook een psychosociale dienst (PSD) die gedetineerden psychologisch en/of maatschappelijk begeleidt en hen

ondersteunt bij de voorbereiding van hun psychosociale re-integratie. Belangrijk is dat de PSD in het bijzonder een advies-verlenende functie heeft en bijgevolg beslissingsprocessen van de strafuitvoeringsrechtbanken vormgeeft (Scheirs, 2014).

Een derde groep van actoren buiten de gevangenis

Een derde groep, de groep van actoren werkend buiten detentie die door middel van sport ook ondersteuning bieden aan kwetsbare groepen (waaronder ook ex-gedetineerden), bestaat uit: Beerschot Atletiek Club, Brussels Boxing Academy, KAA Gent Foundation en De Sleutel en Weerwerk (beide gekoppeld aan Xtra Time) te Gent. Er werd ook contact opgenomen met het Justitiehuis Gent, omdat zij een belangrijke partner vormen in de begeleiding en ondersteuning van ex-gedetineerden en hun re-integratieprocessen. Hieronder wordt de focus van al deze werkingen beknopt aangehaald.

Beerschot Atletiek Club tracht om jongeren en volwassenen uit het Antwerpse op een laagdrempelige manier aan atletiek te laten deelnemen en hen bijgevolg te laten sporten dicht bij huis. Hun motto is dan ook 'Atletiek dicht bij huis'. Dit resulteert in een vaste planning waarbij zij zich wekelijks op vijf verschillende locaties (rond Antwerpen) bevinden. Daarnaast werkt deze club nauw samen met tal van sociale partners, waardoor zij hun leden ook op andere levensdomeinen kunnen ondersteunen (Beerschot Atletiek, 2020).

Brussels Boxing Academy maakt deel uit van VZW DBROEJ (De Brusselse Organisatie voor de Emancipatie van Jongeren), de koepelorganisatie voor de acht Nederlandstalige Werkingen Maatschappelijk Kansarme Jongeren in Brussel (WMKJ). Via Stichting Vlaamse Schoolsport (SVS) en Erasmushogeschool Brussel (Sovehb) bereikt de werking een groot deel van de Brusselse studenten. Deze werking tracht om jongeren en jongvolwassenen actief te betrekken, zodat deze meegroeien in de werking. Daarnaast kunnen trainers hen zo ook ondersteunen bij persoonlijke problemen, problemen op school, in de wijk of familiaal, aangezien deze problemen binnen het kader van de clubwerking aangepakt worden. Verder tracht de Brussels Boxing Academy om de leefwereld van jongeren te verruimen en hen de bagage te geven om sterker te staan als mens in onze samenleving. Ook wil de Brussels Boxing Academy nieuwe volwassen leden aantrekken. Dit doen ze bijvoorbeeld door initiaties te geven op straat, in wijkwerkingen, etc. (Brussels Boxing Academy, z.d.).

KAA Gent Foundation is een werking in het Gentse, die een aantal sociaal-sportieve projecten organiseert voor Gentenaars (jong en oud) uit kansengroepen. De Gantoise Plantrekkers is zo'n project en focust zich op mensen die thuis- of dakloos zijn, vluchteling zijn, afkicken van een drugs- of alcoholverslaving, de voeling met de maatschappij terug

trachten op te pikken, etc. Concreet wordt in dit project voetbal ook als een middel beschouwd om deze mensen in eerste instantie terug zelfzekerheid en een thuis te geven (KAA Gent Foundation, z.d.). De coach focust zich hierbij op het positief coachen en verbindend communiceren (KAA Gent Foundation, 2017).

De Sleutel heeft acht afdelingen verspreid over Vlaanderen en richt zich naar mensen met drugproblemen en risicogroepen met een aanbod gebaseerd op drie pijlers: preventie, hulpverlening en werk (De Sleutel, z.d.). De derde pijler is de laatste jaren onder de noemer van Weerwerk (een maatwerkbedrijf) uit De Sleutel gegroeid. Weerwerk telt vandaag de dag drie verschillende vestigingen: Gent, Antwerpen en Roeselare. De link tussen sport en De Sleutel/Weerwerk ontstond meer dan vijf jaar geleden. De Sleutel werkte een vaste, kwalitatieve sportstructuur uit binnen de hulpverlening. Ondertussen is sport en bewegen binnen deze hulpverlening en ook binnen een traject naar werk een vast onderdeel geworden. Sport is een middel om interesses en talenten aan te wakkeren, om een leven opnieuw meer zin te geven en de focus te leggen op succeservaringen (De Sleutel, z.d.).

Xtra Time is de omnisportclub die ontstaan is uit Weerwerk en De Sleutel. Xtra Time ondersteunt het sportgebeuren en ook Weerwerk op vlak van sport en bewegen binnen de trajecten van kansengroepen naar werk (Weerwerk, z.d.). Daarnaast onderneemt Xtra Time tal van initiatieven om het doelpubliek dat De Sleutel en Weerwerk beogen niet enkel in deze vaste structuur aan het bewegen te krijgen, maar ook daarbuiten. Enkele voorbeelden zijn: de organisatie van een intermediair sportaanbod (een aanbod tussen de vaste structuren en het reguliere), het faciliteren van deelname van hun doelgroep aan publieke events en ook het samen met de doelgroep organiseren van evenementen. Binnen deze rol is iedereen welkom, mensen verbonden aan Weerwerk/De Sleutel en ook daarbuiten (Xtra Time, 2016).

Een justitiehuis, zoals het Justitiehuis Gent, tracht om burgers op een laagdrempelige manier te informeren over werkstraf, beperkte detentie, etc. Daarnaast staan ze slachtoffers bij en begeleiden ze daders bij hun strafuitvoering. De voorwaarden opgelegd aan gedetineerden die vervroegd of met een enkelband vrijkomen, worden door justitieassistenten opgevolgd. Daarnaast houdt een justitiehuis zich ook bezig met bemiddeling in strafzaken (Departement Welzijn Volksgezondheid en Gezin, z.d.).

Een vierde groep van ex-gedetineerden

Een vierde en laatste groep bestaat uit vijf ex-gedetineerden die hun detentieperiode in verschillende gevangenissen doorgebracht hadden. Dit gaf nog meer inzicht in hoe het sportgebeuren globaal gezien in alle gevangenissen van Vlaanderen en Brussel

georganiseerd en ervaren wordt. Uiteraard is deze groep van cruciaal belang om na te gaan hoe zij nazorg voor sport (hebben) ervaren, hoe zij voorbereid werden op hun vrijlating en of sport al dan niet daarbij betrokken werd, of zij na detentie aan sport wilden en konden doen, etc.

Weergave en rekrutering van de respondenten

Alvorens met de onderzoeksmethode van start te gaan, wordt eerst nog een schematische voorstelling van de respondenten uit deze studie weergegeven en aansluitend uitgelegd hoe deze participanten gecontacteerd werden.

Gedetineerden (5)	Gevangenis Gent	3 mannen 2 vrouwen	Leeftijd tussen 24 en 58 jaar
Organisaties binnen de gevangenis (6)	Gevangenis Gent Gevangenis Antwerpen Algemene beleidsfunctie	JWW (vrouw) PSD (vrouw) lesgever yoga (vrouw) lesgever fitness (man) De Rode Antraciet (sportfunctionaris (man) en directeur (vrouw))	Leeftijd tussen 33 jaar en 55+
Organisaties buiten de gevangenis (6)	Antwerpen Brussel Gent	Beerschot Atletiek Club (vrouw) Brussels Boxing Academy (man) De Sleutel (man) Weerwerk (man) KAA Gent Foundation (man) Justitiehuis Gent (vrouw)	Leeftijd tussen 28 en 69 jaar
Ex-gedetineerden (5)	Diverse gevangenissen: Gent/Brussel/Merksplas/ Antwerpen/Oudenaarde/ Dendermonde...	4 mannen 1 vrouw	Leeftijd tussen 28 en 46 jaar

Concreet werd in het kader van dit onderzoek contact opgenomen met De Rode Antraciet. Hierdoor was het mogelijk om gesprekken te voeren met gedetineerden en actoren die werken in de gevangenis en allen relevant waren voor dit onderzoek. Op die manier kon contact opgenomen worden met participanten uit de eerste en tweede groep.

De derde groep, de groep van actoren met betrekking tot volwassenensport buiten detentie waar ex-gedetineerden deel van uitmaken, was moeilijker te vinden. Eerst werden reguliere sportclubs gecontacteerd, maar deze gaven aan geen zicht te hebben op het aandeel ex-gedetineerden die mogelijks bij hen participeren. De platformbijeenkomst op 4 oktober 2019, waarbij verschillende actoren samenkwamen om eenzelfde thema te bespreken, bood een eerste kans om met sociaal-sportieve praktijken in contact te komen. Ook het internet bood de mogelijkheid om enkele van deze werkingen terug te vinden. De werkingen die uiteindelijk voor dit onderzoek gekozen werden, hadden in het verleden of momenteel als leden ook ex-gedetineerden. Daarnaast waren deze werkingen geschikt, omdat zij door hun bredere aanpak van sport mogelijks meer betrokken konden zijn in de nazorg voor (ex-)gedetineerden rond sport.

Het contacteren van ex-gedetineerden die wilden deelnemen aan het onderzoek lag gevoeliger. Enkele werkingen wilden niet dat ex-gedetineerden die bij hen participeren terug geconfronteerd werden met hun detentieverleden. Velen gaven namelijk aan dat er omtrent hun verleden nog een duidelijk stigma aanwezig is en de meeste groepsleden ook niet op de hoogte zijn van elkaars verleden. De KAA Gent Foundation stelde daarom voor om mezelf kenbaar te maken bij de leden door deel te nemen aan één of meerdere voetbaltrainingen van de Gantoise Plantrekkers. Op die manier zouden mensen meer vertrouwd zijn met mijn aanwezigheid en zou het eenvoudiger zijn om op een laagdrempeligere manier enkele ex-gedetineerden individueel aan te spreken met de vraag of zij wilden deelnemen aan dit onderzoek. Jammer genoeg konden deze geplande interviews niet doorgaan wegens de strikte, maar noodzakelijke maatregelen die genomen werden tegen COVID-19. Door de inzet en moeite van het Justitiehuis Gent konden toch nog telefonisch vier ex-gedetineerden geïnterviewd worden, die na hun vrijlating met sport bezig waren. Later kon ook nog één ex-gedetineerde telefonisch gecontacteerd worden die de onderzoeker ontmoet had tijdens de voetbaltraining van de Gantoise Plantrekkers.

2.3.2. Onderzoeksmethode

Semigestructureerde interviews zijn een manier om op een exploratieve werkwijze aan de slag te gaan, zodat respondenten voldoende ruimte krijgen om in hun eigen woorden uit te wijden over door hen ervaren feiten, alsook over hun beleving en betekenisverlening met betrekking tot de gestelde onderzoeksvragen (Van Hove, 2014). Bijgevolg was voor deze

masterproef het gebruik van semigestructureerde interviews een ideale keuze. Er werd voor elke groep van respondenten één topiclijst opgesteld, die tijdens het afnemen van de interviews de leidraad vormden (zie bijlage). Hierbij werd een gelijkaardige opdeling gehanteerd, die aansluit bij de probleemstelling en de vooropgestelde onderzoeksvragen van deze masterproef. Concreet werden er eerst een drietal algemeen persoonlijke vragen gesteld. Vervolgens werden bij de organisaties of praktijken concrete vragen gesteld over de algemene werking, functie, missie en visie. Deze informatie was noodzakelijk om inzicht te krijgen in de werking van de praktijken of organisaties. Bij (ex-)gedetineerden werden vragen gesteld omtrent het al dan niet sporten vóór detentie. Daarna werd er voor alle groepen dieper ingegaan op het sportgebeuren tijdens en na detentie. Tot slot werden aan alle groepen enkele vragen gesteld met betrekking tot het organiseren van nazorg voor (ex-)gedetineerden specifiek voor sport, alsook omtrent de samenwerking tussen verschillende organisaties binnen en buiten detentie.

De interviews werden in de periode van midden november 2019 tot eind februari 2020 afgelegd, met uitzondering van de interviews met ex-gedetineerden en een respondent van het Justitiehuis Gent die nog in maart 2020 werden uitgevoerd. De gemiddelde tijdsduur van de interviews varieerde van 60 tot 90 minuten. Deze vonden plaats op een door de respondenten gekozen locatie (met uitzondering van de groep gedetineerden). In de meeste gevallen was dit op hun werkplaats, binnen de sportclub of uitzonderlijk in een koffiebar. Ook werden zes interviews telefonisch afgelegd. Alle interviews werden opgenomen aan de hand van een voicerecorder en nadien handmatig uitgetypt.

2.4. Thematische analyse

Voor de dataverwerking van de interviews werd er gebruik gemaakt van de thematische analyse om de inhoud van de data te organiseren en samenvattend weer te geven (Braun & Clarke, 2006). In een eerste fase werden de interviews door de onderzoeker zelf afgenomen, uitgetypt en meermaals doorgenomen. In een tweede fase kreeg elk fragment of elke zin een samenvattende code toegekend. Een code die kort aangeeft, vaak in zelfs één woord, waarover de zin of het fragment gaat (Howitt, 2010; Braun & Clarke, 2006). In een derde fase werden er thema's gekozen, gebaseerd op de codering en relevantie voor dit onderzoek. Verschillende coderingen konden onder één thema gesorteerd worden. In een vierde fase werden deze thema's herbekeken en werden enkele fragmenten aan een ander thema toegekend. In een vijfde fase werden de thema's nog meer uitgezuiverd, zodat elk thema duidelijk te onderscheiden was van een ander. Ook werden er sub-thema's aangegeven. De laatste fase was van belang om de resultaten van de analyse gedetailleerd te beschrijven (Howitt, 2010).

2.5. Ethische aspecten

Bij het uitvoeren van dit onderzoek werd er rekening gehouden met enkele belangrijke ethische aspecten. Eerst en vooral werd een informed consent opgesteld. Dit bood bescherming aan de onderzoeker en ook aan de respondent omtrent de anonimiteit en verwerking van de interviews, het inzagerecht, het recht om de deelname stop te zetten, etc. Voor de interviews die telefonisch werden afgelegd, werd het informed consent mondeling voorgelegd en bevestigd. Daarnaast werd er ook rekening gehouden met de validiteit en betrouwbaarheid van deze masterproef. Bij eventuele herhaling van dit onderzoek is het onmogelijke om exact dezelfde informatie te verkrijgen. De informatie is namelijk context- en tijdsgebonden en verkregen via interviews die werden afgelegd bij een kleine, subjectieve en niet-representatieve groep. Omwille van deze redenen mag er geen veralgemening gemaakt worden naar de hele populatie (Saunders, Lewis, & Thornhill, 2007). Wel laat deze masterproef voor het eerst het perspectief zien van praktijkwerkers en (ex-)gedetineerden zelf omtrent de ervaring en het realiseren van nazorg voor (ex-)gedetineerden op het gebied van sport. Op deze inzichten kunnen anderen zoals praktijkwerkers, beleidsactoren, onderzoekers, etc. verder bouwen.

3. Besluit

De resultaten van dit onderzoek zijn terug te vinden in het volgende hoofdstuk onder 'Onderzoeksresultaten'. De verschillende thema's die werden gekozen worden er aangehaald en geïllustreerd aan de hand van citaten.

3. BEVINDINGEN

1. Inleiding

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de thematische analyse weergegeven. In deze analyse komen de belangrijkste thema's uit de interviews aan bod die relevant zijn voor dit onderzoek. Hierna volgt een reflectie en discussie voortvloeiend uit de resultaten die de koppeling maken met eerder aangehaalde en nieuwe toepasbare literatuur alsook met de onderzoeksvragen. Afsluitend worden enkele beperkingen van dit onderzoek toegelicht.

2. Onderzoeksresultaten

2.1. Afkortingen respondenten

Alvorens met de analyse van start te gaan, wordt er eerst een schematische voorstelling gegeven van hoe de onderzoeker de respondenten in de resultaten vermeldt.

Respondenten	Weergave respondenten in de analyse
Bevraagde gedetineerden (1 tot 5)	G1, G2, G3, G4, G5
Bevraagde ex-gedetineerden (1 tot 5)	E1, E2, E3, E4, E5
Bevraagde actoren en organisaties die in de gevangenis werken:	
De Rode Antraciet	DRA
Justitieel Welzijnswerk	JWW
Psychosociale Dienst	PSD
Fitnessinstructeur	Fitnessinstructeur
Yogalerares	Yogalerares
Justitiehuis Gent	Justitiehuis Gent
Bevraagde sociaal-sportieve werkingen:	
KAA Gent Foundation	KAA Gent Foundation
Brussels Boxing Academy	Brussels Boxing Academy
Beerschot Atletiek Club	Beerschot Atletiek Club
De Sleutel/Weerwerk omtrent Xtra Time	De Sleutel/Weerwerk

Om de anonimiteit van de respondenten te bewaren, worden hun namen niet vermeld, maar worden de namen van de organisaties gehanteerd zoals hierboven aangegeven. Aangezien ‘DRA’, ‘JWW’ en ‘PSD’ algemeen bekende en gebruikte afkortingen zijn, worden deze zowel in de tekst als op het einde van elk citaat gebruikt. Bij een verwijzing naar één of meerdere specifieke gedetineerde(n) of ex-gedetineerde(n) wordt gebruik gemaakt van de gekozen afkorting met bijhorend cijfer.

2.2. De gekozen thema’s en sub-thema’s

De onderzoeksresultaten worden geordend aan de hand van vier cluster-thema’s: ‘sport vóór detentie’, ‘sport binnen detentie’, ‘sport na detentie’ en ‘de nazorg voor sport in een context van detentie’. Elk thema is onderverdeeld in twee of drie sub-thema’s.

Sport vóór detentie	{	Soorten en functies van sport vóór detentie Belang van een sportclub vóór detentie
Sport binnen detentie	{	Soorten en functies van sport binnen detentie De werking en beleving van het sportgebeuren tijdens detentie
Sport na detentie	{	Soorten en functies van sport na detentie Belang van een sportclub na detentie
De nazorg voor sport in een context van detentie	{	Een stevig draagvlak en een gedeelde verantwoordelijkheid Sport tijdens detentie met het oog op de toekomst De brug binnen-buiten detentie

Sommige van deze thema’s en sub-thema’s zijn essentieel om de rode draad doorheen de analyse te duiden. Daarnaast trachten andere thema’s en sub-thema’s meer een opsomming van spanningen of suggesties weer te geven.

2.3. De analyse van de resultaten

2.3.1. Sport vóór detentie

Soorten en functies van sport vóór detentie

Twee ex-gedetineerden (E4, E5) deden vóór detentie geen sport, omdat zij nooit in aanraking kwamen met sport. Alle overige ex-gedetineerden en alle gedetineerden deden dit wel. Hoofdzakelijk worden de sporten atletiek, voetbal, baseball, snowboarden, B&B, zumba, paardrijden, zwemmen, fitness, karate, boksen, MMA en jiu-jitsu aangehaald. Sport was volgens hen een essentieel levensdomein dat logischerwijze een plaats kreeg in het leven. Een van de gedetineerden (G1) benoemt dit ook zo. Er werd voornamelijk aan sport gedaan om actief en gezond te zijn, om zich fit en goed te voelen, om er goed uit te zien, om zichzelf uit te dagen, om energie te krijgen, om gedachten te verzetten, etc. Daarnaast wordt ook het sociale aspect vermeld, gezien (ex-)gedetineerden aangeven dat sport hen hielp om sociale contacten te hebben, om sociale kringen te verbreden en om te sporten met vrienden of familie.

“Ja dat had voorrang op sommige dingen. Als ik terug kwam van mijn werk dan was het eerste de fitness. En als ik niet was gaan fitnessen, was mijn avond niet goed. Dat is omdat ik daar op sta... na je werk sporten” (G1).

Belang van een sportclub vóór detentie

Volgens een respondent van de Brussels Boxing Academy is om het even welke sportclub essentieel voor mensen die dreigen de voeling met de maatschappij te verliezen. Deelnemen aan een sportclub wil namelijk zeggen dat je sociaal geëngageerd bent en in een structuur zit. Daarnaast geeft een respondent van de KAA Gent Foundation aan dat zij vanuit een vertrouwelijke en laagdrempelige omgeving een brugfunctie zijn naar een ruimere professionele hulpverleningssetting alvorens het voor mensen volledig verkeerd dreigt te lopen. Dit werd bij alle sociaal-sportieve werkingen teruggevonden.

“Dikwijls is het feit dat je in een club zit een beetje zoals een boutade. De club is voor sommige nog de enige sociale band die ze hebben met de maatschappij, dus voor ze helemaal in de marginaliteit zitten” (Brussels Boxing Academy).

“Tijdens de trainingen is er altijd een straathoekwerker en iemand van het OCMW aanwezig. Vaak komen gasten mij iets vertellen en na de training zitten wij dan

samen met de hulpverlening. Met die methodiek vertrek je vanuit intrinsieke motivatie en vanuit vertrouwen. Terwijl nu de klassieke relatie er vaak één is die begint vanuit wantrouwen, omdat ze pas naar het OCMW gaan als het echt niet meer gaat” (KAA Gent Foundation).

2.3.2. Sport binnen detentie

Soorten en functies van sport binnen detentie

Tijdens detentie deed één ex-gedetineerde (E5) niet aan sport. De overige ex-gedetineerden deden dit wel en ook alle gedetineerden doen aan sport. In Gent gaat dit over fitness, B&B (tijdens de fitness voor de vrouwen), pingpong of voetbal op de wandeling, baktrappen (fietsen op rollen) en yoga. De variëteit aan sport is afhankelijk van gevangenis tot gevangenis en is hiertoe beperkt, aangezien het sportaanbod is afgestemd op de mogelijkheden van de gevangenis. Volgens een respondent van de PSD is fitness daarom zo populair in alle gevangenissen.

“Ja ik denk dat er veel nut is aan sport, maar dat ze die in de gevangenis gewoon te weinig kunnen benutten. De makkelijkste sport is fitness, omdat dat op een kleine ruimte is” (PSD).

Alle (ex-)gedetineerden, buiten één ex-gedetineerde (E5), vonden/vinden het aanbod te beperkt en wouden/willen meer variëteit in het sportassortiment met een specifieke focus op groepssporten.

“In mijn geval zou er meer aanbod moeten zijn. Bijvoorbeeld op de wandeling wordt er altijd gevoetbald, maar we zouden evengoed volleybal kunnen doen want dat is een sport dat je echt nog meer in team samen moet spelen” (G2).

Sport binnen detentie krijgt een meer specifieke betekenis en doelgerichte functie dan voorheen. Sport wordt in de gevangenis beschouwd als uitlaatklep en wordt door bijvoorbeeld een respondent van de PSD aangereikt als een bezigheid indien gedetineerden wat verloren lopen, niet veel te doen hebben en zich vervelen. Er wordt daarom tijdens detentie voornamelijk gesport om frustraties of gedachten weg te werken, zoals ook een gedetineerde (G2) aangeeft. Een ander punt is sport als tijdsinvulling en als methode om eens uit de cel te zijn, om te bewegen en contact te maken met anderen. Daarnaast wordt dikwijls aangehaald dat sport noodzakelijk is om de detentieperiode te overleven, zoals een ex-gedetineerde (E2) aangeeft.

“Ik merk ook vaak als ik bakfietsen of yoga doe, dat nadien mijn hoofd terug leeg is. Al die trommeltjes die bezig zijn, al die prikkels die je overdag krijgt, dat die voor een stuk alé niet weg weg zijn, maar tot rust komen. Liever zo dan dat je op cel zit en daar niet weg mee kan” (G2).

“Ja je komt de gevangenis binnen en in mijn geval breekt dat je zowel fysiek als mentaal en ik wou daar niet aan toegeven... die stress en maatregelen en die medicatie die ze eventueel geven als je het niet meer zou volhouden... Neen, voor mij was sport echt een manier om je sterk te houden en er boven te staan, boven al die dingen” (E2).

Opvallend genoeg genereert het dagelijkse wandelen waarbij gedetineerden met elkaar in contact komen niet dezelfde betekenis, beleving en functie als sport. Volgens enkele gedetineerden (G4, G5) brengt sport in detentie mensen samen onafhankelijk van origine, taal, cultuur of welk delict er werd gepleegd. Tijdens het sporten kan er eenvoudiger een gesprek opgestart worden met onderwerpen die eens niet gerelateerd zijn aan detentie, maar bijvoorbeeld gaan over bepaalde sportoefeningen, herinneringen van vroeger, luchtige verhalen, grappen, etc.

“Je merkt dat enorm op de wandeling daar vormt zich een groepje die druggerelateerd is, of mensensmokkel of de allochtonen zijn een groepje en die zijn heel gescheiden. En sport brengt iedereen bij elkaar” (G4).

“Op de wandeling is dat de Roemenen tegen de Vlamingen. En sport... ja ik moet zeggen in de sport valt het wel mee hoor” (G5).

Hoewel sport binnen detentie dus ook al een aantal functies vervult, blijven deze te beperkt. Als voorbeeld geeft een ex-gedetineerde (E2) aan dat er met het sportgebeuren binnen detentie geen enkele koppeling wordt gemaakt naar sport als een middel voor de resocialisatie of de re-integratie van (ex-)gedetineerden. Tal van respondenten vinden nochtans dat sport hierin belangrijk is en geven aan dat sport binnen detentie als functie zou moeten dienen om aan zichzelf en aan de toekomst te werken. Volgens een respondent van DRA zou hiervoor sport binnen detentie meer als een leer- en reflectiemoment moeten dienen.

“In al die jaren dat ik in het gevang heb gezeten, heb ik niks geweten over dat ze sport inzetten voor de toekomst of iets meer doen met sport en je bijvoorbeeld vaardigheden ofzo zouden leren. Neen... In die tijd stond ik er ook niet bij stil, maar achteraf, nu en het laatste jaar daar was ik er wel echt mee bezig. Sport was echt

deel van mijn leven en ik wou wel echt dat als ik buitenkwam dat dat iets kon zijn dat ik zonder moeite gewoon zou kunnen blijven doen en dat ik niet direct het gevoel zou hebben van pf ik geef het op, met dan het risico om terug in dat circuit te vallen ofzo, maar er wordt daar niet echt aandacht aan besteed, dat is spijtig” (E2).

“Er moet ook meer een sportaanbod zijn waar reflectie kan, waar groeps- en social skills aangeleerd kunnen worden... daar heeft sport ook een rol in. En als ze vrijkomen dat ze beseffen van kijk ik was zo geactiveerd door sport, laat mij dit nu vooral gewoon verder doen. Vooral omdat dat de re-integratie alleen maar gaat vooruit helpen” (DRA).

Ondanks het feit dat sport binnen detentie wel degelijk als uitlaatklep en goede tijdsinvulling wordt ervaren, zit er in het sportaanbod momenteel weinig tot geen reflectie en toekomstperspectief verankerd. Daarnaast brengt sport mensen samen, maar komt uit onderstaande getuigenissen echter ook naar voor dat sport binnen detentie mogelijks aanleiding kan geven tot een puur egocentrisch sportgebeuren en machogedrag waar zelfs druggebruik gestimuleerd wordt. Zeker tijdens de fitness wordt, zoals een fitnessinstructeur en een respondent van DRA aangeven, het ‘sociaal contact’ eerder beschouwd als een showmoment tussen gedetineerden onderling. Beide respondenten en een ex-gedetineerde (E3) geven ook aan hoe moeilijk het is om tegen deze stroom in te varen.

“Sommige leven echt in een cocon en als je dan geen 120 kilo kan heffen, ja dan hoor je er niet bij zeg maar... dat is een beetje de cultuur denk ik en een soort showen. Ze kijken naar het gewicht, maar helemaal niet naar de uitvoering... En als dan zo’n relatief jongere man binnenkomt en met zo’n ervarene wordt meegetrokken jaaa.. Ik kan me zo voorstellen dat die ervarene dan zegt van ‘oh maar iedereen neemt dat die drugs, dat kan geen kwaad’. En die gaan daar in mee en ook nog met een slechte trainingstechniek. En ja dat vind ik wel moeilijk, maar je kan niet op tegen zo’n grote gasten” (Fitnessinstructeur).

“Hun lichaam dat is hun kapitaal. Dat is het enige wat ze hebben eigenlijk in de gevangenis. En hoe stoerder en hoe breder dat ge eruit ziet, hoe imposanter dat ge zijt hé. Dat is iets dat wij proberen tegen te gaan door ook op cardio in te zetten, maar dat is voor gedetineerden larie en apekool. Ze willen krachttraining. Dat zijn de effecten die je wel ziet” (DRA).

“Velen kwamen naar de fitness om drugs te verhandelen of om zelfs af te spreken voor in de toekomst. Het is echt karakter hebben, als je op het rechte pad wil gaan dan heb je geen behoefte aan slechte praat en dan vermijd je dat beter. Na 24 jaar

drugs binnen en buiten de gevangenis is me dat eindelijk gelukt, door me te focussen op sport. Wij hadden geen instructeur ofzo ook hé, dat zou wel geholpen hebben. Er was enkel een sportbegeleider, maar die hebben ook schrik van de gevangenen. Die gaan dan bij de jongere en zwakkere mensen staan, alé die lijken minder gevaarlijk, maar ja je hebt jij daar ook van alles tussen hè” (E3).

Daarentegen vertonen vrouwen tijdens het sporten veel meer schaamte dan mannen. Algemeen kampen veel gedetineerden tijdens detentie met een gewichtstoename. Vooral bij vrouwen leidt dit tot onzekerheden en frustraties waardoor sommigen (zoals G4) niet meer willen of durven sporten.

“Yoga, het is een hele goede lerares, maar zo één keer in de week... dat is echt heel weinig. Ik ben er mee gestopt... met dikker worden is dat ook niet meer zo gemakkelijk hoor” (G4).

De werking en beleving van het sportgebeuren tijdens detentie

Wat vrijwel altijd als eerste wordt aangehaald zijn de wachtlijsten waardoor gedetineerden meestal twee à drie maanden moeten wachten om ook maar iets van sport te kunnen doen. Ook een respondent van DRA geeft aan dat deze wachtlijsten belemmerend zijn om als organisatie sport op een realistische wijze in een gevangenis te organiseren.

“Als je ziet hoeveel mensen er op een wachtlijst staan, allemaal mensen die willen sporten. In Antwerpen staan er toch zeker 40 à 50 mensen op de wachtlijst voor fitness. Dat gaat er dan over dat die één uurtje in de week eens naar de fitness mogen komen” (DRA).

Ook zijn de sportmogelijkheden voor diegene die wel al kunnen sporten beperkt. Om het sporten binnen detentie zo optimaal mogelijk te organiseren, wordt er gewerkt met een weekschema en een vaste dag- en uurregeling. Mannelijke gedetineerden in Gent kunnen twee maal per week gaan fitnessen. Er zijn ook slechts zes fietsen die twee maal per week mogen gebruikt worden. Er is ook één yogasessie per week. Vrouwelijke gedetineerden kunnen in Gent per week ook één keer naar de yoga, één keer naar de omnifit en slechts eenmalig naar de fitness. Een gedetineerde (G3) geeft hierbij aan dat zeker de fitness en de fietsen meer benut zouden kunnen worden.

“Die fitness... Ik denk dat ze dat nog intensiever kunnen gebruiken. Er zijn toch echt momenten dat het nog altijd leeg staat. En bij de fietsen daar is er geen instructeur

aanwezig. Die fietsen zijn voor mensen die al wat langer hier zitten, heb ik zo de indruk en moesten ze dat wat uitbreiden, zouden er veel meer mensen daar naartoe kunnen gaan, maar ik heb zo de indruk dat ze dat willen vermijden, zodat niet zomaar iedereen die hier even is dat kan gebruiken” (G3).

De strikte weekplanning van sport maakt algemeen deel uit van het gevangenisstelsel (het regime). Een respondent van DRA geeft aan dat binnen dit systeem gedetineerden bijvoorbeeld niet zelf kunnen beslissen wanneer zij gaan sporten en of zij al dan niet nadien kunnen douchen. Bij stakingen kunnen gedetineerden ook niet sporten. Daarnaast kan er bijvoorbeeld in Antwerpen niet meer gesport worden na 16u, waardoor de gedetineerden die werken enkel in het weekend kunnen sporten. Er zijn te veel drempels om gewoon te kunnen sporten. Ook gedetineerden (zoals G4) beamen dat dit tot gevolg heeft dat zij afhaken en het sporten als een last of negatief gaan associëren.

“De fitness is de zaterdag om 9 uur in de ochtend, wat vaak geen goed moment is, maar ik doe het nu wel want het is ook enkel alleen dat wat je kan doen. Een uurtje dat is eigenlijk te weinig, omnifit doe ik al niet meer en soms vraag ik me echt af waarom ze zo moeilijk doen voor bepaalde dingen. Je moet soms kiezen tussen twee opties terwijl er al zo weinig is. Waarom is er in de week geen sport in de voor- of namiddagen? Alle activiteiten zijn altijd tussen 18u30 en 20u30” (G4).

Binnen dit regime is er ook een streng protocol die onder andere een yogalerares moet volgen. Volgens haar mag zij gedetineerden geen informatie meedelen over haar werking en locatie van yogalessen buiten de gevangenis. Nochtans zou dit in het kader van nazorg (ex-)gedetineerden enorm helpen. Daarnaast mag zij ook niemand fysiek aanraken, waardoor zij gedetineerden niet deftig kan corrigeren en kan zij hen ook geen vriendschappelijke knuffels geven. Volgens haar ontbreekt in de gevangenis dan ook enige vorm van menselijkheid. Ook een respondent van de Beerschot Atletiek Club, die deel uitmaakt van een fantastische sociaal-sportieve werking buiten de gevangenis, werd tijdens een kortdurend project in de gevangenis er op gewezen uitsluitend sport aan te bieden. Er werd dan ook geen informatie uitgewisseld over de werking buiten de gevangenis. Ook gedetineerden en ex-gedetineerden (zoals E4) geven aan dat sportclubs van buiten uitsluitend een uur komen sport geven of eens een wedstrijd spelen en er nadien geen ruimte is om kennis te maken en vragen te stellen.

“Je wordt helemaal afgetast hé, je moet door een detector enzo en mijn collega had, niet slecht bedoeld, een plannetje van de gevangenis mee om een loopparcours te maken. En dat mocht niet, want dat kon aanleiding zijn tot vluchten. Dus ja ik zou niet zo direct durven papieren meebrengen met onze contactgegevens op en

informatie... Het project is ook gestopt. Ik weet op dat moment dat er een externe toezichter was en ik denk dat die dat nu in de plaats doet. Ja eigenlijk breekt dat dus wel wat de band hé. Je geeft enkel sport... je mag ook enkel sport geven en je bent weer weg. Misschien deden ze dat dus uit veiligheid ofzo" (Beerschot Atletiek Club).

"Neen zo clubs die eens komen... dat is sport en weer weg. Ja dat is wel spijtig zo, dat je niet wat kan navertellen ofzo en vragen kan stellen over hun werking, maar misschien mag dat niet" (E4).

Een laatste aspect dat tal van respondenten aangeven, is de infrastructuur van een gevangenis die belemmert dat gedetineerden optimaal kunnen sporten. Ook belemmert dit de organisaties/werkingen binnen detentie om intensief en gemotiveerd met gedetineerden te werken. Zo is zelfs de fitnesszaal voor vrouwen in Antwerpen gewoon op de gang.

"Het is fantastisch dat Gent daar wel nog wat op ingezet heeft, maar vergelijk dit ook niet met de rest hé. Nergens of in geen enkele gevangenis is er een deftige sportaccommodatie. Dus om trainers te gaan aantrekken om in zo'n onaantrekkelijke sportaccommodatie te gaan lesgeven..." (Justitiehuis Gent).

Gedetineerden die niet (kunnen) werken of niet (kunnen) gaan sporten, zitten 22 uur of zelfs 23 uur per dag op cel. Volgens alle respondenten (bij de fitnessinstructeur, de respondent van het JWW en deze van de PSD kwam dit niet ter sprake) is het gevangenisstelsel bijgevolg nog te veel gericht op de isolatie en het wegsteken van mensen om de maatschappij te beschermen, dan wel op de re-integratie van gedetineerden en het krachtgericht werken. Volgens een respondent van DRA leidt ook het sportgebeuren binnen detentie hieronder, wat negatieve gevolgen heeft voor het personeel van DRA, de gedetineerden en uiteindelijk ook de samenleving.

"Er is niks van voorbereiding naar de toekomst toe en hoe je het nadien moet aanpakken. Je moet dat maar ondervinden de moment dat je buitenkomt. Mensen worden opgesloten en dat is het" (E5).

"We moeten af van dat systeem... als ze zeggen tegen ons van je kan hen laten sporten tussen 8u en 10u en tussen 14u en 16u... dan moeten wij knikken. En als ze de volgende dag zeggen van je kan niet binnen, dan moeten wij onze lesgevers betalen die daar stonden en dat moeten wij allemaal slikken. En uiteindelijk zijn de gedetineerden en de samenleving de grootste slachtoffers" (DRA).

In deze analyse werden voornamelijk kritische aspecten aangekaart die, betreffende de nazorg voor sport, om verbetering vragen. In een verdere analyse worden hierrond enkele suggesties voorgelegd. Anderzijds moet er op gewezen worden dat (ex-)gedetineerden aangeven dat zij enorm dankbaar zijn voor de mogelijkheden en kansen die zij kregen/krijgen om te sporten binnen detentie. Zij zijn zich ervan bewust dat lesgevers, organisaties, personeelsleden en andere actoren hun uiterste best doen om het sporten binnen detentie mogelijk te maken. Dit mag niet vergeten worden, toch moet er blijvend kritisch en waakzaam gekeken worden naar welke betekenissen, belevingen en functies sport binnen detentie krijgt en wat dit betekent voor het realiseren van nazorg op het gebied van sport voor (ex-)gedetineerden.

2.3.3. Sport na detentie

Soorten en functies van sport na detentie

Alle gedetineerden zijn van plan om te sporten na detentie. Enkele gedetineerden (G1, G3, G4) zouden graag terug gaan naar de sport en/of sportclub die gekend is van voor de detentieperiode. De voornaamste redenen hiervoor zijn dat hun familie en/of vrienden daar ook sporten en de omgeving vertrouwd is. De overige gedetineerden (G2, G5) zouden graag terug gaan naar hun sportclub van vroeger, maar durven dit niet omwille van hun detentieachtergrond. Wel willen zij na detentie graag sporten in groepsverband of lid zijn van een andere sportclub. Volgens gedetineerden, zoals een gedetineerde (G1), is dit omdat sport na detentie voor velen vooral belangrijk wordt geacht om terug informele contacten te maken.

“Ik weet van mezelf dat terugkeer naar de baseball niet mogelijk zal zijn. Net omdat de vraag automatisch gaat komen van ‘ah ik ken u van vroeger... wat heb je afgelopen jaren gedaan’” (G2).

“Het is nu bijna twee jaar dat ik vast zit en ik ondervind dat ook... hoe je contact legt met anderen... Vroeger geen probleem, maar nu... En ja ondertussen ben ik het al bijna al kwijt, vrienden en zelfs tegen u kindjes hoe je zo anders doet, dat is enorm. Dus op sociaal vlak doet de gevangenis er echt niks goed aan en ze zouden daar wel iets aan moeten doen en sport is een manier om terug informele contacten te maken hé. Dus ik ga dat zeker ook doen” (G1).

De ex-gedetineerden konden aangeven of hun wensen om te sporten na detentie ook werkelijkheid werden. Een ex-gedetineerde (E5) had niet expliciet de wens om te sporten na detentie. Zij kwam na detentie voor het eerst in contact met sport door vrienden die haar

meevroegen. Nu is zij al tien jaar lid van de KAA Gent Foundation en kan zij dit niet meer missen.

“Toen ik buitenkwam heb ik eerst 2.5 maand een enkelbandje gehad. En daarna ben ik een beetje op den dool geraakt en op straat terechtgekomen. En dan heb ik mensen leren kennen uit het SOC en die vroegen van ‘awel heb jij geen zin in zo’n sport samen’. En dan zei ik ‘awel ja, want ik mis dat ergens wel’. En nu ga ik al 10 jaar en kan ik er niet meer zonder” (E5).

De overige ex-gedetineerden (E1, E2, E3, E4) hadden allemaal expliciet de wens om na detentie te sporten. Zelfs een ex-gedetineerde (E4) die voor zijn detentieperiode niet aan sport deed, maar tijdens wel, wou na vrijlating deze gewoonte kunnen verderzetten. Toch was dit niet voor iedereen mogelijk. Zo konden twee ex-gedetineerden (E1, E4) die vrijkwamen met een enkelband niet gaan sporten, desondanks zij dit beide meermaals vroegen. Een van hen (E4) kon hiervoor tijdens zijn periode in beperkte detentie, waarbij hij overdag ging werken en in de avond terug in de gevangenis zat, ook al niet gaan sporten na het werken. Volgens de twee ex-gedetineerden geeft justitie nooit extra tijd voor sport aan (ex-)gedetineerden die vrijkomen met een enkelband en wordt er niet (genoeg) geluisterd naar wat voor (ex-)gedetineerden zelf belangrijk wordt geacht. De regel geldt dat je (meestal) van 9u tot 17u gaat gaan werken of een opleiding/dagbesteding volgt en je nadien nog één uur de tijd krijgt om buitenshuis activiteiten te doen. Dit uur wordt dikwijls ingevuld met het brengen/ophalen van de kinderen naar/van activiteiten of het gaan winkelen. Voor veel ex-gedetineerden is er geen tijd genoeg om dit allemaal te verwezenlijken, laat staan om in één uur naar een sportclub te gaan en terug thuis te zijn. Voor velen is dit frustrerend, maar kan het ook gevaarlijk zijn om terug in een negatief circuit te belanden.

“Voor mijn beperkte detentie moest ik een planning opmaken en ik had dat aangegeven dat dat heel belangrijk was voor mij dat ik dat sporten kon verderzetten. Dat was het enige ding dat ik voor mijn eigen vroeg en ze hadden dat altijd beloofd van wel, maar ik heb dat dan niet kunnen doen. Omdat dat specifiek moest aangevraagd worden en er had mij daar niemand iets van gezegd. Hetzelfde met dat bandje waar ik tot nu dinsdag mee rondliep. Zeer vervelend voor iemand die zeven jaar in de gevangenis heeft gezeten en daar intensief sportte en dan valt dat weg. Ik was kwaad, maar het heeft geen avance hé. Dan zeggen ze er ook bij van ‘ge moogt content zijn dat je vrij bent’. En dan zwijg je hé. Dan denk je ‘ja ik mag content zijn ja’. Maar er zijn er velen die gefrustreerd raken en zo terug rapper zouden binnen zitten, omdat ze zich met domme dingen in de plaats bezighouden” (E4).

Een andere ex-gedetineerde (E2) die ook extra tijd vroeg om na het werk te sporten tijdens zijn periode van beperkte detentie, kreeg dit wel. Volgens hem mag hij dan ook van heel veel geluk spreken. Na deze periode kwam hij volledig vrij en kon hij zijn sporten verderzetten. Nog een andere ex-gedetineerde (E3) kreeg als voorwaarde om driemaal in de week dagtherapie te volgen. Dit was tegen zijn wil, aangezien hij wantrouwig is tegenover therapie. Nu is hij heel tevreden over deze dagtherapie, aangezien hij niet aan alle gesprekken hoeft deel te nemen en in de plaats daarvan mag sporten. Op de andere dagen is hij vrij en gaat hij ook gaan sporten.

“Al 21 maanden doe ik drie dagen in de week dagtherapie en daar sport ik ook. En die therapiedingen, en vooral in groep, daar doe ik niet aan mee... door de gevangenis is dat gekomen ze, zo beetje wantrouw en ik heb daar niks aan. Sport dat helpt bij mij en ze weten dat” (E3).

Belang van een sportclub na detentie

Volgens (ex)gedetineerden en respondenten van de sociaal-sportieve werkingen zijn de belangrijkste functies die een sportclub na detentie vervult: het acclimatiseren aan de maatschappij en het bevorderen van re-integratie, het maken en onderhouden van sociale netwerken en daarbij steun vinden en eenzaamheid tegengaan, het aanleren van vaardigheden en het opbouwen van veerkracht en zelfvertrouwen. Allen zijn ze het er over eens dat dit noodzakelijk is, aangezien een periode van detentie te ingrijpend is om direct terug ‘normaal’ te kunnen functioneren, net als direct de stap naar arbeid te zetten. Zo merkt een respondent van de Brussels Boxing Academy ook op dat mensen die uit de gevangenis komen fysiek een wrak zijn, maar er op sociaal vlak vaak nog slechter aan toe zijn. Door hen te laten sporten in een werking of club die vertrekt vanuit positieve ingesteldheid, kunnen het gedrag en de sociale vaardigheden van mensen verbeteren. Bijgevolg is de wisselwerking tussen het fysieke en het mentale en hoe sport daar op inwerkt enorm belangrijk. Ook bij boksen is dit het geval, omdat je elkaar raakt vanuit wederzijds respect en dit een enorme sociale interactie geeft. Je leert elkaar kennen vanuit ieder zijn/haar zwakheden en sterktes wat de ontmoeting tussen mensen stimuleert.

“Ik vond het vooral moeilijk om terug zo ‘normaal’ te zijn. Gelijk ik merkte wel dat ik zo wat achterstand had op sociaal vlak. Dat ik echt ja... dat viel op dat ik wat anders was. Dat kwam doordat ik al vijf jaar niet meer zo onder mensen was geweest, denk ik. Maar een sportclub helpt wel... Dat ik me terug normaler voel en me goed voel en dan merken anderen dat ook van oké die voelt hem goed” (E1).

“Als iemand werkloos is, blijven ze die via allerlei trajecten activeren, maar dat marcheert niet. Je moet eerst werken aan het zelfvertrouwen, aan het gemoed van die persoon. Als iemand zich terug beter voelt, pas dan zal die de energie hebben om op andere vlakken stappen vooruit te zetten. In dat opzicht is sport en vrije tijd essentieel en zou iedereen daar recht op moeten hebben, net omdat je een veilige plek moet kunnen vinden waar je 100% jezelf kan zijn, dat is een rustpunt en vertrekpunt van waaruit je dan jezelf kunt (her)ontdekken. Sport is een heel krachtig middel om terug bij de samenleving te horen. Je leert er ook zoveel over bij, bijvoorbeeld over burgerschap” (KAA Gent Foundation).

Alle respondenten van de sociaal-sportieve werkingen geven aan dat zij trachten om sport op een laagdrempelige manier te verbinden met sociale en andere levensdomeinen (werk, huisvesting, gezondheid...). Een respondent van de Beerschot Atletiek Club duidt aan dat mensen naar de club komen om te sporten, maar er daarnaast zoveel meer gebeurt. Zo wordt er sterk ingezet op de familiale sfeer en helpt deze club hun leden aan werk en aan huisvesting door hun sterk en uitgebreid netwerk. Bij de KAA Gent Foundation zijn er leden die tijdens het sporten vaardigheden opbouwden en hun emoties onder controle kregen en bijgevolg van sociale vaardigheden zijn overgegaan naar arbeidsvaardigheden. Enkele van deze leden werken nu ook bij KAA Gent. Volgens een respondent van Weerwerk is het dan ook belangrijk dat alle levensdomeinen van een mens in balans zijn om als mens een optimaal leven te kunnen leiden.

“Je kan niet zeggen ik ben met werk bezig en ik haal al de rest eruit. Een machine werkt zo. Er is iets kapot, je haalt het eruit en je steekt het er gemaakt terug in. Bij een mens als je één iets eruit haalt, dan trek je al de rest mee. Eén van de belangrijke zaken is dat je sport niet achterwege kan laten. Maar ook omgekeerd kan je sport niet op een hoger niveau brengen en al de rest vergeten. Door sport leer je ook zaken die je in andere delen van je leven gaat toepassen. Op financieel vlak, relatievlak, als ouder naar uw kind...” (Weerwerk).

Twee ex-gedetineerden (E4, E5) zijn ook lid van de KAA Gent Foundation en delen hierover hun positieve ervaringen. Zij sporten, maar nemen ook deel aan georganiseerde activiteiten of helpen deze mee uitwerken. Op die manier maken zij deel uit van de werking en is de werking ook deel van hun leven.

“Ik doe er vrijwilligerswerk en er is een voetbalclub waar ik dikwijls meedoe en nu zonder enkelband ga ik mijn kinderen daar ook naar toe kunnen brengen. En met mijn sportinitiator dat ik heb, vroegen ze ook van ‘alé zie jij dat niet zitten om zo wat mee daarin te organiseren’... Er is ook een praatcafé waar je voor 20 cent koffie of

thee kan drinken en je kan er materiaal halen om iets te repareren en we geven dan wat uitleg daarrond. En dat leeft echt en dat is voor jong en oud, voor mij is dat ideaal” (E4).

Daarnaast is er bij vele respondenten een duidelijke bekommernis aanwezig over de hoge kostprijs van vele sportclubs. Alle respondenten van de sociaal-sportieve werkingen gaven daarbij aan dat zij deze financiële drempel waar ex-gedetineerden vaak op botsen wegwerken.

“Ja alles is gratis. En wij proberen ook bij elk project sportkledij te voorzien. Er zijn heel weinig drempels op dat vlak” (KAA Gent Foundation).

2.3.4. De nazorg voor sport in een context van detentie

Een stevig draagvlak en een gedeelde verantwoordelijkheid

Bovenstaande citaten tonen aan dat alle gedetineerden wensen te sporten na detentie. Echter zijn er na vrijlating heel wat drempels die het voor hen moeilijk maken om deel te nemen aan een sportpraktijk. Dit gaven ex-gedetineerden ook aan. Daarom is het belangrijk dat er tijdens detentie al actieve ondersteuning en begeleiding aanwezig is om mensen te helpen bij het vinden van een geschikte en vertrouwde sport en of sportclub. Een participant van DRA geeft aan dat DRA hier wenst op in te zetten via het Europees project ‘Sport in prison intended for the future’. Zij zullen hierbij als brugfunctie te werk gaan om de zorgcontinuïteit en de nazorg op het gebied van sport voor gedetineerden uit te bouwen.

“In Antwerpen, Hasselt en Brussel gaan we een traject uitwerken samen met verschillende Europese landen. Zij gaan dat ook doen in hun landen en de bedoeling is dat we een aantal organisaties buiten de gevangenis naar binnenhalen. We werken daarmee samen en gedetineerden weten als ik vrijkom dan kan ik daar terecht. Wij hebben ons altijd heel fel gericht op gedetineerden, maar nu voel ik dat dat wel, dat heeft ook te maken met het algemeen beleid van de Vlaamse gemeenschap, aan het veranderen is. Ze willen recidive tegengaan en re-integratie bevorderen, maar dat stopt natuurlijk niet aan de deur. En voor sport en cultuur is daar nooit echt eerder over nagedacht geweest van welke rol we daarin kunnen spelen” (DRA).

Om de nazorg voor sport uit te werken, is het belangrijk dat er hierrond een draagvlak aanwezig is. Momenteel ontbreekt dit omdat volgens enkele respondenten sport onderschat wordt en achterwege wordt gelaten in het reclasserings- en re-integratieplan. Voor velen en

ook voor een ex-gedetineerde (E3) is dit moeilijk te begrijpen, aangezien sport voor hem noodzakelijk is in het leven en beter werkt dan psychologische therapievormen of medicatie. Dikwijls wordt aangegeven dat ook justitie de meerwaarde van sport niet kent en enkel kijkt naar hoe iemand zich gedraagt en hoe voorwaarden omtrent werk, opleiding, dagbesteding, therapie, etc., nageleefd worden. Een respondent van DRA, een gedetineerde (G1) en een ex-gedetineerde (E3) geven aan dat ook sport als een verplichte voorwaarde zou moeten kunnen gelden.

“Als ik depressief ben, laat mij eens 2 uur sporten... daarna voel ik me tien keer beter ze. Voor mij is dat echt meer een vervangmiddel voor zo gesprekken en van die verdoovingsmiddelen. Snapte? Nu is er daar te weinig focus op en ze schrijven ook liever medicatie voor, zodat ze er geen last van hebben, dan van ‘ga eens gaan sporten’. Ook moet ge als voorwaarde naar een psychiater, maar moogt ge wel niet sporten. Eigenlijk zouden er ook voorwaarden moeten opgelegd worden om te sporten. Een abonnement ofzo van welke sport je graag doet. Ik vind zo een attest voorleggen, dat dat evenveel waarde heeft als psychologische begeleiding. Want sport is voor mij mijn therapie en ik heb zo meer slaagkansen om op het rechte pad te blijven dan om de week een keer naar een psycholoog te gaan” (E3).

“Die voorwaarden van je moet 4 uur per dag vrijwilligerswerk doen als dagbesteding en erna thuis zitten, dat vind ik belachelijk. Geef dan een extra voorwaarde als van doe eens iets van sport om aan je eigen te werken” (G1).

Een respondent van het JWW en van de PSD bevestigen dat zij tijdens hun begeleiding met gedetineerden weinig nadruk leggen op het gebied van sport. Dit is niet omdat zij sport niet belangrijk achten, maar omdat het eerder een evidentie is om sport niet te bevragen, aangezien het inderdaad niet in het reclasseringsplan is opgenomen. Onder het reclasseringsplan valt werk, opleiding, woonst en psychologische begeleiding.

“Als je mij dat nu zo vraagt... dan vind ik sport één van de belangrijkste dingen en denk ik dat sport meer zou moeten bevraagd worden, maar voor justitie is dat woonst, werk, begeleiding. Die dingen moeten in orde zijn en dan gaan zij mensen vervroegd vrij laten. Als hij zegt ja ik heb geen werk, maar ik heb wel een sport. Dan vrees ik dat justitie zal zeggen ‘ja jong, maar ja daarmee ga je er niet geraken” (JWW).

Volgens een respondent van het Justitiehuis Gent komen heel wat gedetineerden in een slechtere situatie buiten dan voorheen en kunnen justitieassistenten zich daarom in de eerste fase niet focussen op de nazorg voor sport, nochtans achten zij dit wel belangrijk.

“Wij zetten in op sport, maar in de latere fase. Wij zien de mensen die uit de gevangenis komen en vaak komt er dan zoveel op hen af... Het is vaak zelfs dat de papieren die ze ingediend hebben om buiten te geraken voor ¾ fake of niet meer realiseerbaar zijn. Daar moeten we altijd eerst mee beginnen, dus dat wil zeggen met de administratie” (Justitiehuis Gent).

Concluderend is het gebrek aan nazorg voor sport te wijten aan een onderschatting van het belang van sport. Het wordt als een hobby beschouwd, in het reclasserings- en re-integratieplan is sport niet opgenomen, gedetineerden komen in precare situaties vrij waardoor sport niet prioritair staat, etc. Aansluitend hierbij geeft de yogalerares aan dat de functies van yoga en sport niet gekend zijn en problemen steeds van buitenaf aangepakt worden. Nochtans zouden bepaalde problemen dankzij sport en yoga intrinsiek aangepakt kunnen worden met een algemene positieve invloed tot gevolg. Volgens een respondent van de Brussels Boxing Academy zou sport eerder onderbelicht blijven door de consumptiemaatschappij waarin we leven.

“Sport wordt onderschat, omdat wij in een consumptiemaatschappij leven waar dus de persoonlijke en menselijke ontwikkeling niet belangrijk is. Ze maken van de mensen consumenten en dat is de essentie van ons bestaan. Consumeren, werk hebben. En als je daarbinnen past dan ben je de perfecte” (Brussels Boxing Academy).

“Voor yogalessen hebben ze toestemming gegeven, maar eigenlijk weten ze totaal niet wat dat inhoudt en welke impact dat heeft en dat is het grote probleem. En daarom wil ik personeelsyoga organiseren en hen integreren, want soms kunnen ze dat pas echt geloven als ze zelf de ervaring hebben. Ik denk dat yoga evenveel aandacht moet krijgen als bijvoorbeeld de focus die er is op arbeid, maar dat is er nog helemaal niet. En waarom juist... omdat er heel veel gewerkt wordt aan problemen van buitenaf en heel weinig aan de bron die vooraf gaat” (Yogalerares).

Er moet bijgevolg gewerkt worden aan een draagvlak rond het belang van sport, maar ook aan een meer gedeelde verantwoordelijkheid om nazorg voor sport realiseerbaar te maken. Alle (ex-)gedetineerden geven aan dat de verantwoordelijkheid om het sporten na detentie uit te werken volledig bij de gedetineerden zelf ligt. Zonder ondersteuning bij zaken zoals sport, lopen zij een groot risico om terug in een negatief circuit te vervallen. Ook de respondenten van de DRA bevestigen dit en willen daarom met het Europees project hier verandering in brengen. Volgens hen ervaren gedetineerden momenteel een enorme strijd

en verantwoordelijkheidsdruk en botsen zij voortdurend op tal van obstakels en machtsverhoudingen.

“Zelfs met de kleinste dommigheden ben ik al bezig en van papieren aanvragen en voor mijn werk en sport. Het is nochtans nog even, maar als je het zelf niet doet en dat weten velen niet... ze zetten je letterlijk aan de deur en voila je bent vrij en wees maar content dat je vrij bent. En ik heb al geweten dat er terugkomen en echt specifiek met redenen waarvan je zegt, ‘alé’... zoals niks van sport hebben, te veel frustraties hebben en dingen die niet in orde zijn” (G1).

“En als je dat allemaal van een gedetineerde verlangt, in de setting dan nog eens hoe die hier zitten... De verantwoordelijkheid die ze aan de gedetineerden geven en vanuit zoveel macht... want de gelijkwaardigheid is hier zeker niet aan de orde” (DRA).

Naast het opbouwen van een sterk draagvlak en een gedeelde verantwoordelijkheid, die beiden essentieel zijn voor het realiseren van nazorg voor sport, worden hieronder nog enkele suggesties aangeboden. Deze suggesties zijn gericht op het verbeteren van het sportgebeuren binnen detentie wat ook nazorg voor (ex-)gedetineerden op het gebied van sport bevordert.

Sport tijdens detentie met het oog op de toekomst

Gedetineerden moeten tijdens detentie voorbereid worden op hun terugkeer naar de maatschappij. Volgens respondenten zoals de twee respondenten van DRA en de yogalerares maakt sport daar deel vanuit, omdat sport een laagdrempelig en eenvoudig middel is om aan de re-integratie van (ex-)gedetineerden te werken. Iedere gedetineerde, onafhankelijk van wanneer die vrijkomt, zou tijdens detentie via sport al routine, discipline, (zelf)vertrouwen en vaardigheden moeten meekrijgen. Ook zou er in de gevangenis meer proactief gewerkt moeten worden, zodat iedere gedetineerde die wenst te sporten na detentie reeds voor hun vrijlating een club, ploeg of organisatie heeft om heen te gaan. Bijgevolg moet het sportgebeuren binnen detentie volgens een respondent van De Sleutel realistisch uitgebouwd worden met een focus op de toekomst.

“In de gevangenis is er tijd en je moet de mensen klaarmaken om een bepaalde discipline te krijgen die zij in de buitenwereld doorzetten, want heel veel mensen hier hebben dat echt niet...en dat moeten ze echt hier leren, dat is deel van de integratie. En daarom ben ik zo gefocust op die discipline door yoga” (Yogalerares).

“Voor mij gaat het dan voornamelijk om de realiteitszin, dat als die mensen terug vrijkomen ze op een realistische manier hun leven terug kunnen oppakken. Om ook na het werk even tijd vrij te maken voor het lichaam. En daarbij moeten we wel waakzaam zijn dat we daar niet overzien. Ex-gedetineerden komen vaak overtraint uit de gevangenis. Dat is gevaarlijk en ook niet realistisch. In dat opzicht kan sport binnen detentie echt een meerwaarde zijn, met de voorwaarde dat dat binnen een kwalitatief voortraject wordt aangeboden” (De Sleutel).

Volgens heel wat respondenten zou de rol van een coach of lesgever essentieel zijn om het sportgebeuren binnen detentie realistisch (met een focus op de toekomst) uit te bouwen. Een respondent van Weerwerk en van de KAA Gent Foundation hebben het over hoe gemotiveerde sportlesgevers de groepsdynamiek positief kunnen beïnvloeden en op zo’n manier dat er tijdens sportmomenten vaardigheden of andere zaken aangeleerd worden. Volgens een respondent van Weerwerk is het bijvoorbeeld essentieel dat sportlesgevers gedetineerden wederzijdse afhankelijkheid aanleren. Ook zou een betere coaching tijdens het sporten volgens (ex-)gedetineerden helpen om bijvoorbeeld machogedrag te minimaliseren. Daarnaast geeft een ex-gedetineerde (E2) aan dat het allerbelangrijkste hierbij is dat deze coaches en personeelsleden in het algemeen gelijkwaardigheid nastreven en menselijkheid tonen.

“Hoe sport in de gevangenis wordt georganiseerd... waar zijn we mee bezig? Het zit daar vol met ego’s en macho’s. Zij proberen weer weg te lopen van hun eigen contact en van wie ze zelf zijn. En ik geloof zeker dat je in de gevangenis een uitlaatklep nodig hebt om te kunnen overleven, maar dat kan niet het hoofddoel zijn. We mogen ze niet bijeensteken en er een hoop gewichten bij smijten en zeggen van ga nu maar wat sporten zodanig dat je het hier met elkaar wat kan uithouden. Je moet die mensen leren sporten, zodat ze van daaruit waarden en normen leren die ze dan op hun werkvloer of in andere levensdomeinen kunnen toepassen. Niet grootdoenerij, maar nederigheid en ten diensten staan van... En leer ze vooral dat ze via sport in de gevangenis... wederzijds afhankelijk moeten worden. Ik ben maar zo sterk als dat jij bent... ik ben afhankelijk van jou. Al die vaardigheden moet je koppelen aan meerdere levensdoelen en je moet gaan inzien waarom bepaalde vaardigheden belangrijk zijn” (Weerwerk).

“De sleutelfiguur is de coach. De manier hoe de coach het begrip ‘winnen’ en andere zaken invult en hoe die de groep vormt en de prioriteiten weet te leggen... Als dat goed gebeurt, dan zie ik weinig neveneffecten of valkuilen daarin... Wij werken aan vaardigheden en dingen die mensen niet hebben meegekregen of kwijt

zijn en aan het opnieuw leren samenwerken of vertrouwen... Op vlak van verantwoordelijkheid laat ik zelf iemand een team coachen en ik leg uit hoe ze dat kunnen doen. En als je dat een paar maand doet dan merk je een positieve sfeer en mensen beginnen elkaar te coachen en aan te moedigen. Zo zet je nieuwe stappen. Als je in de gevangenis gewoon een voetbaltraining gaat geven dan ben je het sportaanbod aan het voorzien, maar niet bewust bezig om sport als middel voor re-integratie te bevorderen of om vaardigheden te versterken” (KAA Gent Foundation).

“Die fitness dat is heel fijn, maar ze zouden wel meer daarrond kunnen doen. Dat breed willen zijn en dat showen is echt aanwezig, dus daar een andere mentaliteit in brengen. In de fitness zijn er die toestellen zoals een loopband waar je weinig gewicht mee kan doen, daar komt echt praktisch niemand op af. Moesten ze daar meer bij coachen ja, dat zou een andere inbreng geven. Ook misschien naar de cipers toe. In de gevangenis is dat toch wel sterk ‘wij tegen het systeem’. Het ene werkt ook het andere in de hand hé. Je hebt goede cipers en dan is de relatie veel menselijker en is het gevangenisstelsel plots veel menselijker, terwijl als je afgebluft wordt en niks mag of kan zeggen, ja neen dat werkt niet ” (E2).

Om meer intensief gebruik te kunnen maken van sport, moet er ook iets gedaan worden aan de sportmogelijkheden binnen de gevangenis. Enkele (ex-)gedetineerden stellen dan ook voor om de buitenruimtes van een gevangenis meer te benutten. Zo kan er meer gesport worden en zullen gedetineerden minder frustraties ervaren. De buitenruimtes bieden ook de mogelijkheid om meer groepsactiviteiten te organiseren.

“In Gent zijn er twee buitenruimtes. De ene is een gewone wandeling en de andere is een sportwandeling, maar de sportwandeling is enkel op zondag. Dus meer op de sportwandeling zou wel handig zijn, want op de sportwandeling is er een rondje waar je allé, semi deftig op kan lopen, bij die andere wandeling niet. Het biedt ook veel meer mogelijkheden voor groepsactiviteiten” (G3).

Aansluitend op het vorige geven (ex-)gedetineerden aan dat zij nooit eerder de mogelijkheid kregen om een voorstel te doen of een mening te uiten over het sportgebeuren binnen detentie. Volgens een respondent van DRA is het in kader van nazorg nochtans belangrijk dat gedetineerden het sportgebeuren mee kunnen bepalen. In de toekomst zou hier dan ook meer focus op moeten komen. Bijkomend geeft een respondent van de KAA Gent Foundation aan dat dit participatief werken noodzakelijk is om ervoor te zorgen dat wat geïmplementeerd wordt ook echt kan werken.

“In Ruiselede hebben ze het A-team, het activiteiten team met allemaal gedetineerden en daar is het zo ver dat om de twee weken een groepje gedetineerden zelf mogen vergaderen. Twee weken later komen wij dan en bekijken we wat ze besproken hebben. De bedoeling is dat op lange termijn gedetineerden kunnen bepalen wat er aan sport en cultuur gegeven wordt en dat wij mee faciliteren, maar dat zij beslissen. En dat ze ook mee partners zoeken, eventueel met de buitenwereld” (DRA).

“De essentie is om vanuit de interesse van die mensen te vertrekken. Bij ons bepalen mensen mee wat we gaan doen. Zo kan je dingen opbouwen die werken. Te vaak gaan organisaties zelf iets gaan aanbieden, een bepaald concept dat ergens anders werkt, maar hier dan niet werkt” (KAA Gent Foundation).

Naast het meer participatief werken, is ook een meer structureel en integraal (samen)werken van organisaties/actoren binnen detentie nodig. Op die manier wordt het draagvlak versterkt en kan er vanuit detentie aan de nazorg voor sport gewerkt worden. Volgens alle (ex)gedetineerden is er geen sprake van een structurele samenwerking, maar eerder van een oppervlakkige samenwerking waarbij organisaties/actoren via mail gedetineerden naar elkaar doorverwijzen. Elke actor of organisatie voert binnen de gevangenis een eigen functie uit, wat volgens een respondent van de KAA Gent Foundation inefficiënt is en vermeden moet worden. Ook de twee externe actoren die wekelijks enkele uren in de gevangenis werken (de fitnessinstructeur, de yogalerares) zijn vragende partij voor meer samenwerking. Volgens hen is het slechts op die manier mogelijk om zicht te krijgen op het totale aanbod en de werking van een gevangenis.

“In de grote cirkel werken ze samen, dus onder het dak van de gevangenis. Maar ze werken allen op iets specifiek. Als je iets wil weten of aanvragen, moet dat met een papiertje. Dus je moet jouw papier aan de cipier geven en die geeft dat aan den anderen in het centrum en daar halen ze dat uit en dan sturen ze dat allemaal naar elkaar en dan zegt de ene van ‘ah neen het is niet voor mij’ en ze sturen het weer naar een anderen. Ze weten ook niet veel van elkaar, zelfs weinig van hoe het hier echt is, want die zitten gewoon in hun kotje. Probeer dan maar eens iets vanuit de gevangenis te regelen voor buiten” (G1).

“Het is duidelijk dat sommige personeelsleden echt geen sport willen. Zo verdwijnen er soms lijsten. En gedetineerden begrijpen dat ook niet, want dan zeggen ze van ‘ja waarom sta ik niet op de lijst van de tafeltennis’. Maar ja ik regel die lijst helemaal niet hé. En ik doe ook gewoon fitness. Ik weet niet wie dat regelt. En als de

communicatie niet goed is, ja dan komen de gedetineerden naar ons, maar wij hebben niks te zeggen. Wij worden gewoon ingehuurd” (Fitnessinstructeur).

Bovenstaande aanbevelingen en suggesties zijn uiteraard ideaalbeelden en kunnen niet van dag op dag verwezenlijkt worden. Wel geven deze enigszins een overzicht van aspecten die verbetering en aandacht vragen om nazorg op het gebied van sport voor (ex-)gedetineerden beter te kunnen uitwerken. Vervolgens speelt een groot deel van die nazorg zich af na detentie. Enkele suggesties om de brug binnen-buiten detentie te versterken, worden in onderstaande analyse aangehaald.

De brug binnen-buiten detentie

Volgens (ex-)gedetineerden zou het aanbieden van folders en het organiseren van infosessies over sportclubs, sociaal-sportieve werkingen en het sportaanbod buiten detentie, gedetineerden meer de kans geven om tijdens detentie al bezig te zijn met het selecteren en kiezen van een sport die ze graag zouden beoefenen na detentie. Volgens een ex-gedetineerde (E2) zou dit de drempel verlagen om na detentie te participeren aan een sportclub. Ook geeft een respondent van het justitiehuis Gent aan dat het voor justitieassistenten dan eenvoudiger zou zijn om ex-gedetineerden toe te leiden naar een sportclub, indien gedetineerden al tijdens hun detentieperiode hier rond informatie kregen.

“De AA zit samen... dus waarom zou je niet eens een groep maken rond sport om zo de mensen te inspireren van’ wat kan je doen als je buiten komt, hoe kies je een sport die je graag doet, hoe maak je tijd om te sporten” (G1).

“Er was één keer een judo-les in de gevangenis en ik kende dat eigenlijk niet echt, alé toch niet in de praktijk en nu zit ik ook in een club en je hebt dat daar ook en MMA enzo. Dus meer van die dingen zodat je dat weet en kent al vanuit de gevangenis, dat zou gedetineerden helpen de stap te zetten” (E2).

Bijkomend geven een respondent van De Sleutel en van de KAA Gent Foundation aan dat informatie die gegeven wordt door een lotgenoot, een rolmodel of een voorbeeldfiguur langer blijft hangen, meer impact heeft en ook positief ervaren wordt. Een respondent van de KAA Gent Foundation geeft aan dat zo’n rolmodel ook een sportcoach kan zijn die de gedetineerden enerzijds informatie geeft en hen anderzijds ook positief beïnvloedt, waardoor tijdens het sporten die sportcoach als rolmodel beschouwd wordt in plaats van de medegedetineerde die er stoer en sterk uitziert.

“Een focus op rolmodellen, dat moet ook wel verbeteren, dus positieve voorbeelden die zijn voortgekomen uit detentie en sport. Die mensen heb je nodig om in een gevangenis meer mensen te gaan mobiliseren. Dat doen wij ook. Zo is er een ex-drugsverslaafde meermaals hervallen en plots zag die door sport het licht. En die doet zijn verhaal aan anderen en kan dingen zeggen aan de doelgroep, wat wijzelf niet kunnen. Die persoon heeft veel meer impact. Dat is het beste doorgeefluik” (De Sleutel).

“De leefwereld van onze gasten is meestal een leefwereld waar er al weinig rolmodellen zijn of waar ze in de gevangenis naar opkeken, van die kleerkasten. Onze coaches geven daarom heel veel bevestiging en liefde. En dan zie je plots dat mensen geconfronteerd worden met dingen die ze goed kunnen of goed in zouden kunnen worden. Je geeft als coach een haalbaar perspectief aan die mensen” (KAA Gent Foundation).

Naar de zomer toe worden er af en toe enkele buitenploegen (vaak recreanten, vrienden van personeelsleden) in de gevangenis toegelaten om een wedstrijd met gedetineerden te spelen. Volgens de gedetineerden zou dit veel meer georganiseerd mogen worden, maar ook door echt sportclubs of sociaal-sportieve werkingen te betrekken. Daarnaast zou het volgens (ex-)gedetineerden en een participant van DRA ook goed zijn dat er ruimte gecreëerd wordt om contacten uit te wisselen, waardoor gedetineerden na vrijlating mogelijks bij één van deze sportclubs terecht kunnen en de drempels tot re-integratie lager worden. Bijkomend wordt aangegeven dat op die manier stigma's en onzekerheden die gedetineerden hebben ten aanzien van sportclubs en ook andersom afnemen.

“Even goed met die buitenploegen, maar dan beter echt zo sportclubs. Dus stel dat jij geïnteresseerd bent in volleybal dan zouden die kunnen zeggen van ‘als je hier vrijkomt, weet je wat, je bent welkom bij ons’. Dat verlaagt de drempel en ik zou niet zeggen dat die zijn dag goed is, maar die zijn week is goed. Dat is een heel andere insteek naar ons toe. Wij weten niet hoe sportclubs tegenover mensen staan met een detentieverleden” (G2).

“Ik denk als externe ploegen binnenkomen en zien dat dat ook gewoon plezant kan zijn om tegen die gasten te spelen, dat het ook wel gemakkelijker zou zijn en dat er al sneller zou gezegd worden van ‘oké laat die maar starten in onze club’. Omdat er nog altijd wel een stigma is van ‘dat zijn van die agressieve gasten, die zijn zo of zo...’ Hoe meer ‘normale’ mensen binnenkomen in de gevangenis en zien dat dat ook maar ‘normale’ gasten zijn, hoe beter” (JWW).

Alle respondenten die betrokken zijn bij een sociaal-sportieve werking zijn gemotiveerd en stellen zich open om hieraan mee te werken. Enige kanttekening is wel dat zij hiervoor de middelen, de tijd en de ruimte moeten krijgen, wat op dit moment niet het geval is. Ook geeft een respondent van de KAA Gent Foundation aan dat de toegankelijkheid van een gevangenis moet verbeteren. Slechts dan kunnen er meer bruggen uitgewerkt worden tussen sportclubs en gevangenissen.

“Het is heel omslachtig de procedure en zeker als je in groep van buiten naar binnen gaat... Je moet daar een uur of anderhalf uur op voorhand zijn... Dat moet verbeteren en dan moeten er veel meer bruggen gebouwd worden tussen detentie en partijen die daarbuiten actief zijn. Zodat wij een keer per week voetbal kunnen gaan geven of een dansclub die een keer in de week langs gaat” (KAA Gent Foundation).

Een omgekeerde redenering waarbij gedetineerden met een uitgaansvergunning de mogelijkheid krijgen om naar een sportclub te gaan, wordt ook aangehaald. Op die manier zouden gedetineerden tijdens hun detentieperiode kunnen deelnemen aan een sportclub en werken aan hun re-integratieproces. Volgens gedetineerden zou dit momenteel niet mogelijk zijn. Bijkomend geeft een participant van DRA aan dat er een betere afstemming moet zijn met de SURB en de justitieassistenten, zodat ook de mensen in beperkte detentie of mensen die vrijkomen met een enkelband kunnen gaan sporten.

“Je kan hier buiten voor arbeid en familie en daar stopt het. Iedere persoon is nochtans anders en sommigen hebben echt nood aan veel sport om zich goed in hun vel te voelen en bij anderen is dat de kindjes, maar je krijgt die keuze niet. Totaal niet individueel aangepast dus hè” (G4).

Volgens een ex-gedetineerde (E4) doet de helft van de gedetineerden aan sport in de gevangenis van Oudenaarde. Ook een andere ex-gedetineerde (E2) geeft aan dat er veel gedetineerden aan sport doen. Bijkomend geven alle respondenten (expliciet en ook impliciet, buiten G5) aan dat sport deel moet uitmaken van het reclasseringsplan, zodat sport standaard besproken wordt naast werk en therapie en dat de mensen die tijdens detentie aan sport doen ook de kans krijgen om na detentie sport verder te zetten. Ook een respondent van DRA geeft aan dat dit nodig is, maar hoopt dat de SURB zich hier ook bewust van wordt.

“Ik denk dat we alsmaar bewuster worden van het feit dat sport een plek moet krijgen. Maar bij de strafuitvoeringsrechtbank wordt er nog steeds heel weinig gekeken naar hoe gedraagt die zich hier tijdens een sportactiviteit en welke sport

doet die in de gevangenis. In Gent zijn er heel wat fatiken die heel veel doen, ook rond sport. Ook in Oudenaarde is er een fatik die heel de fitness, ik was daar onlangs, die vloer die blonk dat het niet kon zijn. En dan denk ik van 'ja staat dat in zijn verslag voor de strafuitvoeringsrechtbank... denk het niet hè'" (DRA).

Om de nazorg voor sport te verbeteren, is er ook nood aan een betere samenwerking en onderlinge afstemming tussen organisaties/actoren binnen detentie en de justitiehuizen. Een respondent van het Justitiehuis Gent stelt voor om meer driehoeksgesprekken met de PSD en het JWW te organiseren, zodat zij beter afgestemd zijn op elkaar en justitieassistenten gedetineerden na vrijlating beter kunnen begeleiden. Momenteel kunnen justitieassistenten uitsluitend beroep doen op een verslag van de PSD. Dit verslag geeft maar in beperkte mate aan wat er in de gevangenis al gebeurd of uitgewerkt is. Omwille van beroepsgeheim deelt het JWW ook bitter weinig informatie met andere actoren/organisaties. Om deze redenen is het dikwijls zo dat justitieassistenten terug van nul moeten beginnen. Ook een respondent van de PSD geeft aan dat een betere samenwerking met het Justitiehuis Gent nodig is voor een betere opvolging van de ex-gedetineerden.

"Het zou wel beter zijn om dossiers uitgebreid te bespreken en stel dat sport voor iemand echt belangrijk zou zijn, dan is dat gemakkelijk dat wij dat vlot kunnen doorgeven aan het Justitiehuis hé. En dat de assistent dat ook opvolgt. Opvolging is wel belangrijk dus ja... Ik denk dat het voor de gedetineerden ook makkelijker is dat die overdracht hier uitgebreid besproken wordt in een gesprek, dan puur een verslag door te sturen via mail" (PSD).

3. Reflectie en discussie

Vanuit de literatuur werd door Bailey, Hillman, Arent en Petitpas (2013) aangegeven dat sport invloed heeft op het fysiek, emotioneel, persoonlijk, sociaal en financieel gebied. Ook in een context van detentie genereert sport verschillende functies op deze gebieden. De onderzoeksresultaten tonen dit ook aan, alhoewel sport niet in elk stadium (vóór, tijdens en na detentie) dezelfde betekenis, beleving en functie vervult op al deze gebieden.

Vóór detentie wordt er minder bewust stilgestaan bij de vele functies die sport genereert. Voor sommigen (ex-)gedetineerden was sport toen iets vanzelfsprekends, iets noodzakelijks en maakte het deel uit van het leven. Voor enkele anderen was dit niet het geval en kreeg sport ook geen betekenis of invulling.

Tijdens detentie wordt sport veel enger en bewuster toegepast en ervaren. Het wordt er voornamelijk gebruikt als copingstrategie om te 'overleven'. Sport komt zo volledig in het teken te staan van de periode tijdens detentie wat mogelijks ook enkele nadelige effecten in de hand werkt, zoals het gebruik of dealen van stimulerende middelen en macho gedrag. Uit

de onderzoeksresultaten valt dan ook op dat er gepleit wordt voor een verandering van het sportgebeuren binnen detentie, zodat sport een andere betekenis krijgt en meer gericht is op de toekomst en re-integratie. Volgens ex-gedetineerden is dit belangrijk, omdat sport na detentie voor hen juist zo cruciaal is om terug in de samenleving te functioneren. Zij ervaren sport na detentie als een middel om te werken aan het fysiek, psychosociaal en emotioneel welzijn, aangezien zij opnieuw sociale contacten maken, deelnemen aan de samenleving, stress en frustraties kunnen ontladen en zich mentaal en lichamelijker gezonder kunnen voelen door te sporten. In dat opzicht kan sport een meer helend effect hebben dan medicatie of psychologische gesprekken met een psycholoog of psychiater. Daarnaast kunnen zij door sport ook groeien in andere domeinen en mogelijks ook beter functioneren op de arbeidsmarkt, wat ook het financieel gebied beïnvloedt. Liever hadden zij vanuit detentie hier al aan gewerkt en enige ondersteuning of toeleiding gekregen, zodat zij vlotter na detentie hadden kunnen sporten en de voordelen hiervan al hadden ervaren. Ook gedetineerden wensen om deze redenen allen te kunnen sporten na detentie, maar voelen aan dat zij hierin niet gehoord of serieus genomen worden. Het reclasseringsplan focust zich voornamelijk op huisvesting, werk, opleiding en psychologische begeleiding. Momenteel wordt sport niet opgenomen in het reclasseringsplan. Nochtans geeft het recente Vlaamse regeerakkoord van 2019 aan dat “de doelstellingen van ‘het strategische plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden en geïnterneerden’ duidelijker responsabilisering, re-integratie en beperking van recidive moeten beogen door op alle levensdomeinen te focussen” (Vlaamse regering 2019-2024, 2019, p.128). Bijgevolg zou sport hier dan ook standaard deel van moeten uitmaken. Daarnaast zijn sociale interactie, contacten, banden met familie of vrienden, een plaats hebben in een gemeenschap, etc. noodzakelijke voorwaarden om een zinvol en goed leven te leiden. Deze zaken worden gedetineerden tijdens detentie ontnomen (Laub & Sampson, 2003; Nachtwacht, 2020; Sykes, 1958). Gedetineerden komen door hun detentieperiode vaak gereserveerd en ingetogen vrij en hebben moeite met het maken van sociale contacten. Volgens hen is het dan ook extra belangrijk dat zij na detentie kunnen deelnemen aan een sportclub om op een laagdrempelige manier hieraan te werken. Ook tijdens detentie zou via sport meer aandacht moeten komen op al deze sociale aspecten en vaardigheden.

Volgens Zuijdwegt¹ krijgen gedetineerden in het algemeen veel te weinig ondersteuning tijdens detentie en is dit te wijten aan de infrastructuur van een gevangenis. Die dateert nog van de 18^e en 19^e eeuw toen mensen werden opgesloten om individueel tot berouw te komen (Nachtwacht, 2020). Al in 1961 werd door Goffman onderzocht dat totale instituties, zoals gevangenissen, nadelige effecten hebben op gedetineerden. Zo’n nadelig effect is onder andere het verlies van autonomie. Ook uit de onderzoeksresultaten komt naar voor dat

¹ Geertjan Zuijdwegt is onderzoeker bij het Leuvens Instituut voor Criminologie en geestelijk verzorger bij de gevangenis van Mechelen en Leuven

gedetineerden in dergelijke setting weinig tot geen zeggenschap of verantwoordelijkheid krijgen. Zij kunnen bijvoorbeeld niet aangeven wanneer zij wensen te sporten, wat zij wensen van sport, wat zij wensen bij te leren, etc. Echter wordt er van hen wel verwacht dat zij hun reclasseringsplan voor de toekomst zelf vanuit detentie uitwerken met de weinige ondersteuning en middelen die ze hierbij krijgen. Paradoxaal genoeg krijgen zij voor dit complex proces dus wel de volledige verantwoordelijkheid, zeker voor het domein 'sport' waar enige ondersteuning of begeleiding volledig ontbreekt.

Daarnaast geven de onderzoeksresultaten ook aan dat enige nazorg voor sport ontbreekt. Dit verklaart de weinige literatuur hierover beschikbaar. Om dit gebrek aan nazorg te kunnen vaststellen, was het noodzakelijk om zowel vóór, tijdens als na detentie de ervaringen rond het sportgebeuren te evalueren. Zo werd het ook duidelijk dat het sportgebeuren binnen detentie niet afgestemd is op de vele functies die sport na detentie vervult.

De literatuur beperkt zich tot het vaststellen van de nood aan het uitwerken van zorgcontinuïteit, gedeelde verantwoordelijkheid en samenwerking om nazorg voor sport te realiseren zonder dieper in te gaan op hoe dit moet gerealiseerd worden (Kelly & Baer, 1992; Nols, 2018; van Bottenburg & Schuyt, 1996; Vandelanotte, 2013; Vanthuyne & Roose, 2004). In deze analyse worden nog andere noden aangekaart en suggesties gedaan van hoe nazorg voor (ex-)gedetineerden specifiek voor sport beter zou kunnen uitgewerkt worden. Op die manier kan ook gereflecteerd worden over de tweede onderzoeksvraag.

Om nazorg voor sport te realiseren, moeten de eerste stappen hiervan al in de gevangenis uitgewerkt worden. Het is dan ook belangrijk dat de gedetineerden die willen sporten tijdens en na detentie door alle actoren in de gevangenis serieus worden genomen. Er moet een draagvlak gecreëerd worden, zodat sport ook opgenomen kan worden in het reclasseringsplan en gedetineerden die sport belangrijk achten hierin ondersteund worden. Pas als sport bespreekbaar wordt gemaakt, kan er sprake zijn van gedeelde verantwoordelijkheid, wat ook de basis vormt voor het realiseren van nazorg voor (ex-)gedetineerden. Het sportgebeuren binnen detentie zou georganiseerd moeten worden met als doel meer in lijn te liggen met de toekomst van de gedetineerden. Bijgevolg worden in de resultaten enkele suggesties weergegeven om het huidige gevangenisstelsel op het gebied van sport te veranderen. Zo zou sport in de gevangenis niet uitsluitend aangeboden of ingezet mogen worden als uitlaatklep of als gedoogbeleid om gedetineerden rustig te houden. Coaches en sportlesgevers hebben hierin een belangrijke rol om via sport met gedetineerden te werken aan hun toekomst, re-integratie en vaardigheden. Ook kunnen zij de groepsdynamiek positief beïnvloeden, zodat mogelijke neveneffecten, zoals macho-gedrag, dingen stiekem doen, drugs dealen, wet van de sterkste, bendevoering, etc., ingeperkt worden. Via sport kunnen vaardigheden aangereikt worden die essentieel zijn voor de toekomst van (ex-)gedetineerden. Om die reden en om bijvoorbeeld het gedrag te leren beheersen, zijn bokslessen volgens een respondent van de Brussels Boxing Academy voor

(ex-)gedetineerden geschikt. Focquaert² geeft ook aan dat een detentieperiode van drie maand al tot een verminderde impulsbeheersing kan leiden (Nachtwacht, 2020). Meer aandacht voor sport en het aanreiken van vaardigheden tijdens sportmomenten, zou dit kunnen tegengaan. Aangezien ook de infrastructuur van een gevangenis hierin een belemmerende factor is, zouden buitenruimtes meer benut moeten worden. Coaches kunnen daar ook meer groepssporten organiseren. Vervolgens zouden gedetineerden meer betrokken moeten worden bij de organisatie van het sportgebeuren binnen de gevangenis. Door het participatief werken mogelijk te maken, kunnen gedetineerden al vanuit detentie nazorg voor sport mee uitwerken. Op die manier dragen gedetineerden ook verantwoordelijkheden die realistisch zijn en gedeeld worden. Daarnaast zouden organisaties, sportlesgevers, penitentiair beambten, etc. in de gevangenis meer integraal moeten samenwerken en gelijkwaardigheid en toegankelijkheid nastreven. Op die manier zou iedereen ook meer op de hoogte zijn van het sportgebeuren en zouden gedetineerden sneller geholpen kunnen worden met hun vragen. Ook in het tijdschrift Panopticon (2019) wordt aangegeven dat hier aan gewerkt moet worden. Er zijn nog heel wat drempels die de toeleiding naar andere organisaties (binnen en buiten detentie) belemmeren, door infrastructurele of organisatorische gebreken of omwille van de onmogelijkheid om de gevangenis te betreden (Panopticon, 2019).

Om dan specifiek de brug binnen-buiten detentie uit te werken, worden er in de analyse nog enkele suggesties aangegeven die het sporten voor gedetineerden na detentie kunnen vereenvoudigen. Eerst en vooral zouden er meer folders, brochures en infosessies aangeboden moeten worden, zodat gedetineerden meer op de hoogte zijn van sportinitiatieven buiten detentie. Ook in een eerder onderzoek van Brosens, De Donder en Verté (2013) werd onderzocht dat gedetineerden vragen naar meer folders rond sport. Gedetineerden moeten gemotiveerd worden om sport te leren kennen en op te nemen na detentie. Een rolmodel of voorbeeldfiguur kan hierin een cruciale rol spelen. Verder zouden er ook meer sportclubs betrokken moeten worden in de gevangenis, enerzijds om zo gedetineerden meer de kans te geven om op een 'normale' manier aan sport te doen en anderzijds om nadien info uit te wisselen over de werking van de sportclub, zodat gedetineerden na vrijlating hier mogelijks heen kunnen gaan. De meerwaarde van het meer betrekken van een sociaal-sportieve werking wordt in de onderzoeksresultaten ook aangehaald. Daarnaast zouden ook uitgaansvergunningen meer gebruikt moeten worden om gedetineerden vanuit detentie al te laten participeren aan een sportclub of sociaal-sportieve werking. Ook zou de mogelijkheid om te sporten tijdens beperkte detentie of met een enkelband beter uitgewerkt moeten worden. Als laatste zou een betere samenwerking tussen organisaties en specifiek tussen justitiehuisen, de Psychosociale Dienst en het

² Farah Focquaert is filosofe, die onder andere onderzoek doet naar de manier waarop criminelen gestraft worden

Justitieel Welzijnswerk ook bevorderlijk zijn om de nazorg voor (ex-)gedetineerden op het gebied van sport beter uit te werken. Al deze aspecten zouden er voor zorgen dat nazorg gerealiseerd kan worden en dat (ex-)gedetineerden na vrijlating vlotter hun weg vinden naar een voor hen geschikte sportclub of sociaal-sportieve werking.

4. Beperkingen

Aangezien aan (ex-)gedetineerden de vraag werd gesteld of ze bereid waren tot deelname aan dit onderzoek en dus vrijwillig beslisten of ze al dan niet participeerden, is de kans reëel dat alleen mensen die interesse hadden in dit onderzoek meewerkten. Op zich was dit geen probleem, aangezien dit onderzoek zich voor het eerst richtte op het ervaren en het realiseren van nazorg voor (ex-)gedetineerden op het gebied van sport. Dit kon dan ook het best in kaart gebracht worden door mensen die sport na detentie belangrijk achten. Daarnaast werd deze beperking deels gecompenseerd door ook actoren te bevragen die in de gevangenis werken maar die niet specifiek bevoegd zijn voor het domein 'sport', zoals het JWW en de PSD. Hun deelname was belangrijk om na te gaan of hun visie op het sportgebeuren tijdens detentie en het gebrek aan nazorg voor sport overeenstemde met die van de (ex-)gedetineerden. Op die manier werd de validiteit van dit onderzoek ook versterkt. Anderzijds werd de deelname voor dit onderzoek voorgelegd aan gedetineerden uit de gevangenis van Gent aan de hand van een Nederlandstalige brief waarin ook het onderzoek werd toegelicht. Gezien er in een gevangenis heel wat mensen de Nederlandse taal niet machtig zijn, werden zij bijgevolg voor dit onderzoek uitgesloten. Voor mensen die geen Nederlands spreken, is het vaak nog moeilijker om toegang te krijgen tot nazorg en gebruik te kunnen maken van hulpverlenende instanties. Hun ervaringen en meningen over het sportgebeuren vóór, tijdens en na detentie en het realiseren van nazorg voor sport hadden een meerwaarde kunnen zijn binnen dit onderzoek.

Een laatste opmerking is dat het voor dit onderzoek moeilijk was om ex-gedetineerden te vinden. Enerzijds kwam dit doordat heel wat mensen zich schamen om hun detentieverleden en anderzijds was dit te wijten aan de beperkte opvolging van ex-gedetineerden, waardoor er ook weinig data voor handen was.

4. BESLUIT

1. Inleiding

In dit laatste hoofdstuk wordt nog een algemeen besluit geformuleerd, om vervolgens te eindigen met een aantal aanbevelingen.

2. Algemeen besluit

Vanuit de literatuur werd al snel duidelijk dat sport, door de vele positieve effecten, niet alleen tijdens, maar ook na detentie door (ex-)gedetineerden, onderzoekers en praktijkwerkers gewenst is en als onmisbaar wordt geacht. Ondanks deze vaststelling, was er geen verdere literatuur te vinden met specifieke aandacht voor sport in de nazorg voor (ex-)gedetineerden, wat een gebrek aan deze nazorg deed vermoeden. Bijgevolg werd er in dit onderzoek voor het eerst hiernaar onderzoek gedaan, aan de hand van een tweeledige onderzoeksvraag: *‘Hoe ervaren (ex-)gedetineerden nazorg op het gebied van sport? Hoe kunnen praktijken nazorg realiseren voor (ex-)gedetineerden op het gebied van sport?’*

Uit de resultaten van dit onderzoek wordt bevestigd dat sport als aandachtspunt in de nazorg voor (ex-)gedetineerden wel degelijk ontbreekt. (Ex-)gedetineerden zijn zelf volledig verantwoordelijk voor dit proces. Ook respondenten die binnen de gevangenis werken, beamen dit. Het gevaar hiervan is dat gedetineerden die vrijkomen vaak een enorme onrust en spanning ervaren, omdat zij hun leven niet op een normale en realistische manier kunnen heropbouwen. Door het gebrek aan invulling van sport hebben heel wat ex-gedetineerden moeite om te acclimatiseren aan de samenleving, om de letsels (voornamelijk op het sociaal gebied) die zij in de gevangenis opliepen te herstellen. Om nazorg voor (ex-)gedetineerden op het gebied van sport te realiseren, zou sport opgenomen moeten worden in het reclasseringsplan, zodat alle (ex-)gedetineerden die wensen te sporten na detentie hiertoe de kans krijgen. Bijkomend ervaren (ex-)gedetineerden een discrepantie tussen de functies van sport binnen en buiten detentie. Dit zou weggewerkt moeten worden om nazorg voor (ex-)gedetineerden op het gebied van sport te realiseren. Hiervoor worden in de resultaten meerdere suggesties aangehaald. Aansluitend hierbij is het noodzakelijk om de brug binnen-buiten detentie beter uit te werken, door onder andere samenwerking, betrokkenheid en het delen van informatie tussen actoren/organisaties/werkingen binnen en buiten detentie en (ex-)gedetineerden meer te stimuleren. Tot slot toont dit onderzoek ook het belang aan van de inzet van professionele hulpverlening, coaches en sportleraren.

Dit onderzoek vormt een basis waar beleid en praktijk op verder kunnen bouwen. De Rode Antraciet start alvast met een verbreding van hun werking door zich in te zetten op een nieuw project waarbij de focus ligt op sport na detentie. Bijgevolg hoopt de onderzoeker dat ook anderen bij het lezen van dit onderzoek aangemoedigd en door het beleid ondersteund worden om hiermee aan de slag te gaan.

3. Aanbevelingen

Concreet worden er enkele aanbevelingen gedaan voor de praktijk, het beleid en vervolgonderzoek.

3.1. Voor de praktijk

De onderzoeker tracht enerzijds een gevoeligheid teweeg te brengen bij hulpverleners en mensen in het praktijkveld over hoe sport vóór, tijdens en na detentie ingevuld en ervaren wordt en welke betekenis (ex-)gedetineerden aan sport geven. Op die manier wordt de vraag en nood voor nazorg op het gebied van sport onderbouwd. Anderzijds hoopt de onderzoeker dat acties ondernomen worden en dat de suggesties om nazorg te realiseren in realiteit toegepast en uitgetest zullen worden. Daarnaast hoopt de onderzoeker dat ook reguliere sportclubs door dit onderzoek geïnspireerd worden en bijgevolg hun werking meer toegankelijk maken voor kwetsbare doelgroepen zoals (ex-)gedetineerden. Ook zij kunnen een steentje bijdragen om voor (ex-)gedetineerden nazorg voor sport uit te werken.

3.2. Voor het beleid

De onderzoeker tracht ook beleidsmakers te triggeren zodat zij hun bijdragen leveren om het sportgebeuren binnen detentie te veranderen. Hierbij is het eerst en vooral van belang om sport te integreren in het reclasseringsplan. Ook moeten organisaties ondersteund worden die zich willen inzetten om nazorg voor sport te realiseren. Sociaal-sportieve werkingen zouden meer erkend moeten worden en meer financiële mogelijkheden moeten krijgen om hun werking ook binnen de gevangenis te implementeren. Daarnaast kan het beleid door deze werkingen te subsidiëren ook reguliere sportclubs meer aanmoedigen om zich in te zetten op het structureel werken en om zich ook meer open te stellen voor kansengroepen.

3.3. Vervolgonderzoek

Tijdens dit onderzoek werd het alsmear duidelijk dat het bewustzijn om sport als aandachtspunt op te nemen in de nazorg voor (ex-)gedetineerden bij tal van actoren groeide. Een voorbeeld is dat het JWW naar aanleiding van een interview voor dit onderzoek een maand later contact opnam met de KAA Gent Foundation. De KAA Gent Foundation is dan ook een eerste maal in de gevangenis van Gent bij het Zorgteam langsgeslagen om hun werking uit te leggen. Ook een tweede ontmoeting vond plaats om samen met gedetineerden uit het Zorgteam te sporten en te eten. Daarnaast gaat De Rode Antraciet vanaf 1 maart 2020 van start met een Europees project 'Sport in prison intend for the future'. Dit project zal zich de komende drie jaar focussen op het meer betrekken van sportclubs in de gevangenissen. Mogelijks worden er nog meer suggesties die in dit onderzoek werden aangehaald in de praktijk of binnen dit project toegepast. Een vervolgonderzoek is bijgevolg zeker wenselijk. Op die manier kunnen actoren opnieuw hun ervaringen delen over de veranderde aanpak van het sportgebeuren in detentie en de nazorg die georganiseerd wordt op het gebied van sport. Verder zou het hierbij dan ook interessant zijn om eveneens anderstalige (ex-)gedetineerden en ook (ex-)gedetineerden die minder of zelfs geen interesse hebben in sport hierin te betrekken, evenals meer reguliere sportclubs. Er werd in dit onderzoek wel rekening gehouden met de genderdiversiteit, maar het zou daarnaast interessant zijn om ook de etnische, familiale en sociaal-culturele achtergrond mee in kaart te brengen.

Het realiseren van nazorg is een langdurig proces dat blijvende aanpassingen en verbeteringen vraagt, wat blijvend geëvalueerd moet worden.

Uit dit onderzoek valt ook op dat organisaties binnen detentie vaak naast elkaar werken en de verantwoordelijkheid hierdoor vaak bij de ander leggen. In een vervolgonderzoek zou de onderzoeker ervoor kunnen kiezen om deze actoren in focusgroepen te laten communiceren. Door met meerdere rond één tafel te zitten, kunnen organisaties zo misschien tot diepere en meer gedeelde antwoorden komen.

In het algemeen zouden onze gevangenissen meer gericht moeten zijn op het nog beter voorbereiden van mensen op hun toekomst en vooral ook het aanbieden van nazorg. In dit onderzoek werd dit uitsluitend onderzocht op het gebied van sport. Het zou interessant zijn om de mate van nazorg ook voor andere aspecten die deel uitmaken van het huidige gevangenisstelsel na te gaan, zoals werk, opleidingen, cultuur, etc., dit omdat nazorg voor (ex-)gedetineerden in het algemeen voor vele aspecten ondermaats of zelfs afwezig blijft.

REFERENTIES

Araújo, D., Davids, K., & Hristovski, R. (2006). The ecological dynamics of decision making in sport. *Psychology Sport Exercise*. 2006;7:653-676. doi:10.1016/j.psychsport.2006.07.002

Bailey, R., Hillman, C., Arent, S., & Petitpas, A. (2013). Physical Activity: An Underestimated Investment in Human Capital? *Journal of Physical Activity and Health*, Volume 10: Issue 3 Pages: 289–308. doi:10.1123/jpah.10.3.289

Beerschot Atletiek. (2020). *Clubinfo*. Geraadpleegd op 30 maart 2020, van <https://www.beerschot-atletiek.be/info/>

Benichou, H., Bekaert, H., Boeckx, M., Cools, S., Eeraerts, G., Plasmans, P., Thuy, J., Van Caudenberg, K., Van der Suyt, P., & Vonck, E. (2011). *Sport en Interculturaliteit: Naar een sociaal sportbeleid in een interculturele samenleving*. Geraadpleegd op 15 november 2019, van https://demos.be/sites/default/files/sport_en_interculturaliteit._naar_een_sociaal_sportbeleid_in_een_interculturele_samenleving.pdf

Bogaerts, N. (2014). Wat zijn de noden van gedetineerden? Behoeftesonderzoek in de Antwerpse gevangenis. *Pow Alert*, jaargang 1, nummer 40. Geraadpleegd op 7 november 2019, van <http://www.alertonline.be/portals/pow/alert/pdf/at400123wzdn7bn.pdf>

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. doi: 10.1191/1478088706qp063oa

Brosens, D., De Donder, L., & Verté, D. (2013). *Hulp- en dienstverlening gevangenis Antwerpen: Een onderzoek naar de behoeften van gedetineerden*. Geraadpleegd op 17 februari 2019, van https://kics.sport.vlaanderen/doelgroepen/Gedeelde%20%20documenten/Gedetineerden/131101_onderzoeksrapport_behoeftesonderzoek_gevangenis_antwerpen.pdf

Brussels Boxing Academy. (z.d.). *Academy*. Geraadpleegd op 30 maart 2020, van <https://bba-olympic.be/nl/?page=academy/missie#Partners>

Buckaloo, B., Krug, K., & Nelson, K. (2009). Exercise and the low-security inmate changes in depression, stress, and anxiety. *Prison Journal*, 89, 328-343. doi:10.1177/0032885509339508

Cabane, C., & Clark, A. (2011). *Childhood sporting activities and adult labour-market outcomes*. CES Working Papers. Paris, France: Centre d'Economie de la Sorbonne.

Cardon, G. (2017). “*Sport en bewegen ter stimulering van een geslaagde re-integratie*”: wat brengt onderzoek ons bij aldus professor Cardon. Geraadpleegd op 13 december 2019, van <https://www.desleutel.be/professionals/item/2641-in-gesprek-met-prof-cardon-sport-en-bewegen-ter-stimulering-van-een-geslaagde-re-integratie-wat-brengt-onderzoek-ons-bij>

CAW. (z.d.). *Niemand staat er alleen voor!* Geraadpleegd op 19 oktober 2019, van <https://www.caw.be/over-het-caw/samenwerking/>

Coakley, J. (1993). Sport and Socialization. J.O. Holloszy, *Exercise and Sport Sciences Reviews*, volume 21,169-200, Baltimore etc: Williams & Wilkins. Geraadpleegd op 24 september 2019, van https://journals.lww.com/acsm-essr/Citation/1993/01000/Sport_and_Socialization_6.aspx?Ppt=Article|acsm-essr:1993:01000:00006||#pdf-link

Collard, D., Boutkan, S., Grimberg, L., Lucassen, J., & Breedveld, K. (2014). *Effecten van sport en bewegen op de basisschool*. Geraadpleegd op 22 september 2019, van <https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=3678&m=1422883370&action=file.download>

De la Cruz-Sanchez, E., Moreno-Contreras, M., Pino-Ortega, J., & Martinez-Santos, R. (2001). Leisure time physical activity and its relationships with some mental health indicators in Spain through the National Health Survey. *Salud Mental*. Volume 34: Issue 1 Pages: 45-52. Geraadpleegd op 14 september 2019, van http://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0185-33252011000100006

De Rode Antraciet vzw. (2019). *Voortgangsrapport 2018-2019*. Geraadpleegd op 26 november 2019, van <http://www.derodeantraciet.be/wp-content/uploads/2019/04/Voortgangsrapport-2018-2019.pdf>

De Rode Antraciet. (z.d.). *De missie van De Rode Antraciet*. Geraadpleegd op 12 oktober 2019, van <http://www.derodeantraciet.be/missie-en-visie/>

De Sleutel. (z.d.). *Over De Sleutel*. Geraadpleegd op 30 maart 2020, van <https://www.desleutel.be/overdesleutel/prwatdoenweoprojecten/item/2527-esf-project-zet-in-op-competentieontwikkeling-via-sport-en-bewegen>

De Sleutel. (z.d.). *Professionals*. Geraadpleegd op 30 maart 2020, van <https://www.desleutel.be/professionals/item/2793-weerwerk-activeert-dankzij-samenwerking-met-marktleider-in-voedingssupplementen>

De Sleutel. (2014). *Visie De Sleutel rond sport: integratie van sport in de behandeling*. Geraadpleegd op 12 november 2020, van <https://www.desleutel.be/overdesleutel/visieonzeopdracht/visie-rond-sport>

Denis, S. (1996). Vechten zonder agressie. *Odemagazine*. Geraadpleegd op 17 september 2019, van <http://www.tobsport.nl/Artikelen/Heidinga/Vechtsporters%20en%20criminaliteit.htm>

Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. (2018). *Hulp -en dienstverlening aan gedetineerden. Gevangenis Antwerpen jaarverslag 2018*. Geraadpleegd op 27 november 2018, van https://www.departementwvg.be/sites/default/files/media/documenten/jaarverslag_antwerpen_18_0.pdf

Departement Welzijn Volksgezondheid en Gezin. (z.d.). *Juridisch advies*. Geraadpleegd op 30 maart 2020, van <https://www.departementwvg.be/justitiehuizen/juridisch-advies>

Dirix, P. (2017). Buurtsportproject met succes van start op Warande. Boksen en voetballen houden jongeren van straat. *Het Nieuwsblad*. Geraadpleegd op 28 september 2019, van https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20170518_02888645

Dumarey, A. (2017). Hoeveel gedetineerden zijn er in België? Een overzicht. *Vrtnews*. Geraadpleegd op 18 februari 2020, van <https://www.vrt.be/vrtnews/nl/2017/10/18/hoeveel-gedeteneerden-zijn-er-in-belgie/>

Eber, N. (2002). La pratique sportive comme facteur de capital humain. *Revue Juridique et économique du sport*, 65: 55–68.

Eccles, J., Barber, B., Stone, M., & Hunt, J. (2003). Extra-curricular activities and adolescent development. *J Soc Issues*, 59(4):865–889. doi:10.1046/j.0022- 4537.2003.00095.x

Elger, B. (2009). Prison life: Television, sports, work, stress and insomnia in a remand prison. *International Journal of Law and Psychiatry*, 32, 74-83. doi:10.1016/j.ijlp.2009.01.001

Endresen, I., & Olweus, D. (2005). Participation in power sports and antisocial involvement in preadolescent and adolescent boys. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46, 5, 468-478. doi:10.1111/j.1469-7610.2005.00414.x

Ewing, B. (1998). Athletes and work. *Econ Lett*, 59:113–117. doi:10.1016/S0165-1765(98)00006-8

Federale overheidsdienst Justitie. (2020). *Meer info over de gevangenis van Gent*. Geraadpleegd op 26 maart 2020, van https://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/gevangenen/belgische_gevangenen/gevangenen/meer_info/gent

Goffman, E. (1961). *Asylums: essay on the social situation of mental patients and other inmates*. Chicago: Aldin.

Goos, E. (z.d.). *Vrijwilligers voor ex-gedetineerden*. Geraadpleegd op 27 mei 2019, van <https://www.caw.be/wat-beweegt-er/getuigenissen/brug-binnen-buiten/>

Haudenhuyse, R., Theeboom, M., & Coalter, F. (2012). The potential of sports-based social interventions for vulnerable youth: implications for sport coaches and youth workers. *Journal of Youth Studies*, Volume 15: Issue 4 Pages: 437-454. doi:10.1080/13676261.2012.663895

Houben, G. (2016). "Uppercuts uitdelen kunnen ze al". *Het Belang van Limburg*. Geraadpleegd op 3 november 2019, van https://www.hbvl.be/cnt/dmf20161005_02504410/uppercuts-uitdelen-kunnen-ze-al

Howitt, D. (2010). Thematic analysis in Van Hove, G., & Claes, L., *Qualitative Research and Educational Sciences: a reader about useful strategies and tools* (pp. 179-202). Harlow: Pearson Education Limited.

Hupp, S., & Reitman, D. (1999). Improving sports skills and sportsmanship in children diagnosed with attention deficit/hyperactivity disorder. *Child Family Behavioral Theory*, 21:35-51. doi:10.1300/J019v21n03_03

ISBcongres. (2018). Aan de slag met de visietool buurtsport. *De verbindende kracht van sport*, sessie 6. Geraadpleegd op 3 december 2019, van http://isb.colob.be/doc/Pres/2018/Congres18_S6.pdf

Iso-Ahola, E., & Hatfield, B. (1986). *Psychology of sports: a social psychological perspective*, Dubuque: Brown.

JES Stadslabo. (2013). *Sport Extended. Aan de slag met de maatschappelijke meerwaarde van sport in steden*. Geraadpleegd op 19 september 2019, van https://demos.be/sites/default/files/sport_extended_lr.pdf

KAA Gent Foundation. (z.d.) *Projecten*. Geraadpleegd op 30 maart 2020, van <https://www.kaagent.be/nl/foundation/projecten>

KAA Gent Foundation. (2017). *Strategisch beleidsplan 2017-2020. De verbindende kracht van KAA Gent*. Geraadpleegd op 3 maart 2020, van https://cms.kaagent.be/uploads/uploads/strategisch_beleidsplan_2017-2020.pdf

Kelly, F., & Baer, D. (1992). Physical challenge as a treatment for delinquency. In A. Yiannakis & S. Greendorfer (Eds.). *Applied sociology of sport*. (pp. 167-176). Illinois: Human Kinetics.

Kenniscentrumsport. (z.d.). *De sociale kracht van sport*. Geraadpleegd op 22 november 2019, van <https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=7261&m=1474371062&action=file.download>

Kennisplein. (z.d.). *Justitieel welzijnswerk*. Geraadpleegd op 19 oktober 2019, van <https://www.kennisplein.be/Pages/Justitieel-welzijnswerk.aspx>

Koocher, G. (1971). Swimming, competence, and personality change. *Journal of Personality and Social Psychology*, 18, 275-278. doi:10.1037/h0030970

Laub, J., & Sampson, R. (2003). *Shared Beginnings, Divergent Lives. Delinquent boys to age 70*. Cambridge: Harvard University Press.

Leberman, S. (2007). Voices behind the walls: Female offenders and experiential learning. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*, 7, 113-120. doi:10.1080/14729670701485832

Marlier, M., Cardon, G., De Bourdeaudhuij, I., & Willem, A. (2016). *Effectiviteit duurzame intersectorale samenwerkingen: case buurtsport*. Geraadpleegd op 18 april 2020, van https://kics.sport.vlaanderen/wetenschappelijkonderzoek/Documents/160202_SteunpuntSport_Eindrapport_WP12.pdf

Maso, I., & Smaling, A. (1998). *Kwalitatief onderzoek: praktijk en theorie*. Amsterdam: Boom.

Meek, R., & Lewis, G. (2012). The role of sport in promoting prisoner health. *International Journal of Prisoner Health*, 8, 117-130. doi:10.1108/17449201211284996

Meek, R., Lewis, G., & Parker, A. (2014). Sport in a youth prison: male young offenders experiences of a sporting intervention. *Journal of Youth Studies*, 17:3, 381-396. doi:10.1080/13676261.2013.830699

Menger, A., & van Vliet, J. (2014). Voorbij misdaad en straf. Ontgijzeld van schuld door herstelrecht. In S. Verhagen, L. Helders, & H. Ham (reds.), *Verlossing van schuld en boete*.

Moerings, L. (2010). Naar de gevangenis. In E. Muller, J. van der Leun, L. Moerings, & P. van Calster (reds.), *Criminaliteit*. Alphen aan de Rijn: Kluwer. pp: 509 – 530.

Morris, L., Sallybanks, J., & Willis, K. (2003). Sport, physical activity and antisocial behaviour in youth. *Trends and issues in crime and criminal justice* – No. 249. Canberra: Australian Institute of Criminology. Geraadpleegd op 15 september 2019, van <https://aic.gov.au/publications/rpp/rpp49>

Nachtwacht. (2020). Schaf de gevangenen af. *VRTNU*. Geraadpleegd op 16 februari 2020, van <https://www.vrt.be/vrtnu/a-z/nachtwacht1/2/nachtwacht1-s2a3/>

Naessens, J., De Koster, K., & Segaert, F. (2018). Wij blijven mensen! Gedetineerden over de gevangenis van de toekomst. *Sociaal Net*. Geraadpleegd op 4 december 2019, van <https://sociaal.net/achtergrond/gedetineerden-gevangenis-toekomst/>

Nelson, M., Specian, V., Tracy, N., & DeMello, J. (2006). The effects of moderate physical activity on offenders in a rehabilitative program. *Journal of Correctional Education*, 57, 276-285. Geraadpleegd op 23 maart 2019, van <http://www.ceanational.org/Journal/>

Nols, Z. (2018). *Social change through sport for development initiatives. A critical pedagogical perspective*. Brussel: VUBPress.

Panopticon. (2019). *Werken aan maatschappelijke dienstverlening voor justitiabelen. Vanuit een terugblik vooruitkijken naar het forensisch welzijnswerk*. 40 (5), 490-504. Antwerpen: Maklu.

Papacharisis, V., Goudas, M., Danish, S., & Theodorakis, Y. (2005). The effectiveness of teaching a life skills program in a sport context. *Journal of Applied Sport Psychology*, 17(3):247-254. doi:10.1080/10413200591010139

Pedlar, A., Yuen, F., & Fortune, D. (2008). Incarcerated women and leisure: Making good girls out of bad? *Therapeutic Recreation Journal*, 42 (1), 24-36. Geraadpleegd op 23 maart 2019, van <http://js.sagamorepub.com/trj>

Post, J. (2017). Ex-gevangenen na hun straf: 'Overbevolking maakt dromen stuk'. *Bruzz*. Geraadpleegd op 13 februari 2020, van <https://www.bruzz.be/samenleving/ex-gevangenen-na-hun-straf-overbevolking-maakt-dromen-stuk-2017-12-05>

Psychou, D., Kokaridas, D., Koulouris, N., Theodorakis, Y., & Krommidas, C. (2019). The effect of exercise on improving quality of life and self-esteem of inmates in Greek prisons. *Journal of Human Sport and Exercise*, 14(2), 374-384. doi:10.14198/jhse.2019.142.10

Rijksoverheid. (z.d.). *Hoe is de re-integratie en nazorg voor gevangenen geregeld?* Geraadpleegd op 26 november 2019, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/recidive/vraag-en-antwoord/hoe-is-de-nazorg-voorgedetineerden-geregeld>

Roberts, J., & Sutton-Smith, B. (1962). Child training and game involvement. *Ethnology*, 1, 166-185. Geraadpleegd op 18 september 2019, van <https://www.jstor.org/stable/pdf/3772873.pdf>

Sabo, D. (2001). Doing time, doing masculinity: Sports and prison. In D. Sabo, T. Kupers & W. London (Eds.), *Prison masculinities*. Temple University Press: Philadelphia, PA.

Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2010). *Methoden en technieken van onderzoek*. Amsterdam: Pearson Education Benelux.

Scheirs, V. (2014). De macht van de psychosociale dienst als adviesverlener. In De strafuitvoeringsrechtbank aan het werk, *Panopticon Libri*, 2014, 223. Geraadpleegd op 20 oktober 2019, van <http://www.maklu-online.eu/nl/tijdschrift/panopticon-libri/exit-gevangenis/de-strafuitvoeringsrechtbank-aan-het-werk/de-macht-van-de-psychosociale-dienst-als-adviesver/>

Scheirs, V. (2016). Doing reintegration? The quest for reintegration in Belgian sentence implementation. *European Journal of Probation*. Vol. 8, 82-101. doi:10.1177/2066220316661660

Silverman, D. (2001). *Interpreting qualitative data. Methods for analysing talk, text and*

interaction, 2nd edition. London/Thousand Oaks, California/New Delhi: Sage Publications.

Sonstroem, R. (1982). Exercise and self-esteem: recommendations for expository research. *Quest*, 33, 124-139. Geraadpleegd op 20 september 2019, van <https://pdfs.semanticscholar.org/5814/b47f4861b13e65226e6c7c4b3ec3c073107f.pdf>

Stevenson, C. (1975). Socialization effects of participation in sport: a critical review of the research. *Research Quarterly*, 47, 238-245. doi:10.1080/10671315.1975.10616679

Stichting Opboxen. (z.d.). *Stichting Opboxen*. Geraadpleegd op 19 september 2019, van <http://www.opboxen.nl/>

Sykes, G. (1958). *The society of captives*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Tamboer, J. (1991). Sport en spel. *Wijsgerig perspectief*, jrg.31, nr.4, 111-117.

Tamboer, J. (1994). Over oude waarden en moderne sport. *Lichamelijke Opvoeding*, nr. 1, 4-6.

Theeboom, M. (2011). De sociale waarde van sport. Alternatieven voor kansengroepen op lokaal vlak. In: Demos vzw (2011), *Momenten nr 8. Zonder doel kan je niet scoren, momenten met focus op sportparticipatie van kansengroepen* (pp 10-15). Geraadpleegd op 19 september 2019, van <https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=1746&m=1422882931&action=file.download>

Theeboom, M., & Verheyden, E. (2011). *Vechtsporten met een +, extra kansen voor kwetsbare jongeren*. VUB Press.

Thibaut, E. (2017). *There is no such thing as a free run: An examination of the determining factors of sports expenditure*. Geraadpleegd op 14 september 2019, van https://limo.libis.be/primo-explore/fulldisplay?docid=LIRIAS1702373&context=L&vid=Lirias&search_scope=Lirias&tab=default_tab&lang=en_US&fromSitemap=1

Tracé Brussel vzw. (z.d.) *Uit de bak, aan de bak*. Geraadpleegd op 25 november 2019, van <https://tracebrussel.be/nieuws/uit-de-bak-aan-de-bak>

Trulson, M. (1986). Martial arts training: a novel 'cure' for juvenile delinquency. *Human Relations*, 39, 12, 1131-1140. doi:10.1177/001872678603901204

Vaiciulis, V., Kavaliauskas, S., & Radisauskas, R. (2011). Inmates' physical activity as part of the health ecology. *Central European Journal of Medicine*, 6, 679-684. doi:10.2478/s11536-011-0060-y

van Bottenburg, M., & Schuyt, K. (1996). *De maatschappelijke betekenis van sport*. Geraadpleegd op 11 september, van <https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=20&m=1422882661&action=file.download>

Vandelanotte, W. (2013). *Detentie en sociale uitsluiting*. Oikos 64, pp. 34. Geraadpleegd op 21 maart 2019, van <https://www.oikos.be/tijdschrift/archief/jaargang-2013/oikos-64-1-2013/848-64-04-ward-vandelanotte-detentie-en-sociale-uitsluiting/file>

van der Geest, V. (2011). Werk doet delinquentie afnemen. *Justitiële Verkenningen*, 5, 30-42.

Van Houdt, L. (2019). Brug Binnen Buiten. Vrijwilligers helpen ex-gedetineerden. *Weliswaar*. Geraadpleegd op 25 november 2019, van <https://www.weliswaar.be/justitie-welzijn/brug-binnen-buiten-vrijwilligers-helpen-ex-gedetineerden>

Van Hove, G. (2014). *Qualitative research for educational sciences*. Harlow: Pearson.

van Summeren, K. (2018). *Nazorg ex-gedetineerden*. Geraadpleegd op 20 april 2020, van <https://blog.sbo.nl/veiligheid/nazorg-ex-gedetineerden/>

Vanthuyne, T., & Roose, R. (2004). Forensisch welzijnswerk mét kwaliteit. *Alert*. Jaargang 30, Nr. 2. Geraadpleegd op 22 februari 2019, van <http://www.alertonline.be/Portals/pow/alert/pdf/AT30274FWMK9VT.pdf>

Van Tomme, N., Voets, J., & Verhoest, K. (2011). Samenwerking in ketens en netwerken: praktijkervaringen uit de zorg- en welzijnssector. *Welzijn, volksgezondheid en gezin*, rapport 23. Geraadpleegd op 28 november 2019, van https://steunpuntwvg.be/images/swvg-1-publicaties/2011_14-r23-samenwerking-in-ketens-en-netwerken-praktijkervaringen-in-zorgsector

VDAB. (2004). Aan de bak (van)uit de bak. Een brug tussen gevangenis en arbeidsmarkt. *ArbeidsmarktTopic*, 2004, nummer 1. Geraadpleegd op 25 november 2019, van <https://www.vdab.be/trendsdoc/maandverslag/topic0402.pdf>

Visher, C., & Travis, J. (2003). Transitions from prison to community: understanding individual pathways. *Annual Review of Sociology*. Vol. 29, 89-113. doi:10.1146/annurev.soc.29.010202.095931

Vlaamse regering 2019-2024. (2019). *Regeerakkoord*. Geraadpleegd op 7 mei 2020, van <http://docs.vlaamsparlement.be/docs/varia/regeerakkoord-2019-2024.pdf>

Wagner, M., McBride, R., & Crouse, S. (1999). The effects of weight-training exercise on aggression variables in adult male inmates. *Prison Journal*, 79, 72-89. doi:10.1177/0032885599079001005

Warande. (z.d.). *Buurtsport*. Geraadpleegd op 17 september 2019, van <https://www.dewarandewetteren.be/buurtsport-2>

Weerwerk. (z.d.). *Groep Weerwerk zet in op mensen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt*. Geraadpleegd op 30 maart 2020, van <https://www.weerwerk.be/nl/over-groep-weerwerk>

Xtra Time. (2016). *Xtra Time Gent*. Geraadpleegd op 28 maart 2020, van <https://xtratime.vlaanderen/faq-met-k2/over-ons-xtra-time-gent-k2>

BIJLAGE

1. Overzicht

In de bijlage wordt het informed consent weergegeven dat gebruikt werd voor dit onderzoek. Daarnaast is ook de brief terug te vinden waarmee gedetineerden uit de gevangenis van Gent uitgenodigd werden om deel te nemen aan dit onderzoek. Als laatste zijn de vier topiclijsten, die de rode draad vormden voor het afnemen van de interviews, in de bijlage toegevoegd.

2. Weergave informed consent

Informed consent

Aan de participant,

Toelichting

U werd gecontacteerd voor een interview in het kader van het onderzoek omtrent de nazorg voor (ex-)gedetineerden op het gebied van sport. U begrijpt de uitleg over het doel van dit onderzoek en u weet dat u op elk moment nog bijkomende uitleg kan krijgen.

Deelname

Uw deelname is geheel vrijwillig en u heeft het recht om deelname te weigeren of op eender welk moment te stoppen, zelfs nadat u uw toestemming voor deelname heeft gegeven. Indien u er geen bezwaar tegen maakt, zal het interview met een voicerecorder worden

opgenomen.

Vertrouwelijk gegevens

Persoonlijke gegevens (met betrekking naam en leeftijd) worden geanonimiseerd. Alles wat besproken wordt zal vertrouwelijk worden behandeld en enkel worden gebruikt in het kader van dit onderzoek.

Toegang tot resultaten

U bent ervan op de hoogte dat u inzage krijg in de bewaarde, verwerkte en gerapporteerde informatie.

Gelezen en goedgekeurd,

Datum:

Naam en handtekening participant:

Naam en handtekening student:

3. Brief voor deelname gedetineerden te Gent

Beste Mevrouw, Meneer,

Ik ben een masterstudent Pedagogische Wetenschappen aan de Universiteit Gent. Ik doe onderzoek naar de betekenis van sport. Ik wil ook nagaan wat de rol is van het sociaal werk (bv. coaches, organisaties binnen en buiten detentie) bij de overgang binnen - buiten op het gebied van sport.

Ik neem interviews af met enkele organisaties binnen gevangenissen (zoals De Rode Antraciet, het CAW, de PSD, etc.), alsook met enkele sociaal-sportieve praktijken, sportclubs en werkingen buiten de gevangenissen.

Graag hoor ik ook uw mening hierover. Ik ben op zoek naar enkele gedetineerden die na hun vrijlating wensen te sporten en hierover met mij een interview willen voeren.

Enkele voorbeeldvragen zijn: Waarom wilt u graag sporten na detentie? Welke sport(en)? Hoe zou u zo'n sportclub makkelijk kunnen vinden? Krijgt u hierbij ondersteuning?

Midden februari start ik graag met deze interviews. Er wordt betrouwbaar met de gegeven omgegaan en de gegevens worden volledig anoniem verwerkt.

Indien u interesse hebt, vul dan het formulier in en bezorg dit terug bij het CORT.

Met vriendelijke groeten en hopen op uw deelname,

Marie-Lou Libbrecht

Gelieve alle opties (mogelijke dagen en mogelijke uren) te omcirkelen wanneer een interview voor u mogelijk is.

KEUZE UIT VOLGENDE DAGEN EN UREN:

10 februari

Voormiddag: 9u
Voormiddag: 10u
Voormiddag: 11u

17 februari

Voormiddag: 9u
Voormiddag: 10u
Voormiddag: 11u

11 februari

Namiddag: 14u
Namiddag: 15u
Namiddag: 16u
Namiddag: 17u
Namiddag: 18u

18 februari

Namiddag: 14u
Namiddag: 15u
Namiddag: 16u
Namiddag: 17u
Namiddag: 18u

12 februari

Voormiddag: 9u
Voormiddag: 10u
Voormiddag: 11u
Middag: 12u
Middag: 13u
namiddag: 14u
Namiddag: 15u
Namiddag: 16u
Namiddag: 17u
Namiddag: 18u

13 februari

Voormiddag: 9u
Voormiddag: 10u
Voormiddag: 11u
Middag: 12u
Middag: 13u
Namiddag: 14u
Namiddag: 15u
Namiddag: 16u
Namiddag: 17u
Namiddag: 18u

19 februari

Voormiddag: 9u
Voormiddag: 10u
Voormiddag: 11 u
Middag: 12u
Middag: 13u
Namiddag: 14u
Namiddag: 15u
Namiddag: 16u
Namiddag: 17u
Namiddag: 18u

20 februari

Voormiddag: 9u
Voormiddag: 10u
Voormiddag: 11u
Middag: 12u
Middag: 13u
Namiddag: 14u
Namiddag: 15u
Namiddag: 16u
Namiddag: 17u
Namiddag: 18u

GELIEVE AF TE GEVEN AAN HET CORT !

4. Topiclijsten

4.1. Topiclijst groep 1 (gedetineerden)

Kennismaking

naam

leeftijd

Vóór detentie

Deed u aan sport voor detentie?

Neen: Waarom niet?

Ja: Welke sporten, waarom die sport(en)? Waar en hoeveel keer per week?

Ja: Vond u sporten toen belangrijk? Om welke redenen deed u aan sport toen?

Tijdens detentie

Doet u aan sport?

Ja: Welke sport(en)?

Ja: Waarom die sporten en waarom sport u?

Neen: Waarom niet?

Vindt u sport (binnen detentie) belangrijk?

Wat doet sport met u? Welke meerwaarde ziet u in sport?

Hoe ziet het aanbod er hieruit? Sluit dit aan bij uw noden?

Wie helpt u binnen de gevangenis met sporten? Welke diensten, organisaties?

Hoe staan organisaties binnen de gevangenis tegenover sport?

Zijn er negatieve effecten aan sport binnen detentie? Ja: Hoe kunnen deze opgelost worden?

Na detentie

Zou u willen sporten na detentie?

Waarom wel, waarom niet?

Ja: welke sport zou u willen doen?

Vindt u sport na detentie nog/dan wel belangrijk?

Kan sport helpen bij re-integratie, om terug in de samenleving te functioneren? Wordt sport als even belangrijk gezien als de vele andere aspecten die bij re-integratie horen?

Wie kan u helpen bij het vinden van een geschikte sport? Wie is volgens u hier verantwoordelijk voor?

Wat zou voor u helpen om het kunnen sporten na detentie te vergemakkelijken?

Wat moet er volgens u gebeuren om het sporten na detentie voor ex-gedetineerden te verbeteren? (Op welke manier moet dit gerealiseerd worden?) Welke stappen zijn volgens u nodig om de nazorg voor sport, voor (ex-)gedetineerden te verbeteren?

4.2. Topiclijst groep 2 (organisaties/actoren binnen een context van detentie)

Kennismaking

naam

leeftijd

School/studies/beroep/functie

Visie over sport binnen detentie

Waarom koos u ervoor om te werken met gedetineerden en waarmee helpt u hen, waarmee helpt u hen op vlak van sport?

Waarom vindt u het wel of niet belangrijk dat gedetineerden kunnen sporten binnen de gevangenis?

Welke sporten worden er aangeboden, waarom deze sporten? Hoe sluiten deze sporten aan bij de noden van gedetineerden?

Hoe staat u tegenover het sportgebeuren binnen de gevangenis?

Wie kan de gedetineerde helpen bij het vinden van een geschikte sport binnen detentie?

Zou om het even welke sport geschikt zijn voor gedetineerden?

Zijn er neveneffecten aan sport? Ja: Hoe kunnen deze opgelost worden?

Visie over sport na detentie

Kan sport helpen bij re-integratie, om terug in de samenleving te functioneren? Wordt sport als even belangrijk gezien als de vele andere aspecten die bij re-integratie horen?

Moeten gedetineerden zelf aangeven dat zij willen sporten na detentie of wordt dit hen aangeboden?

Hoe kunnen volgens u (ex-)gedetineerden de weg vinden naar een sportclub na detentie?

Is er van jullie uit begeleiding bij het zoeken naar en vinden van een sportclub na detentie?

In welke mate werken jullie samen met andere organisaties binnen/buiten de gevangenis rond sport? Welke samenwerkingsverbanden gaan jullie aan met externe organisaties? Welke hefboomen (krachten) of valkuilen (moeilijkheden) ondervinden jullie daarbij?

Kunnen externe actoren een belangrijke functie opnemen in die nazorg voor sport?

Wat moet er volgens u gebeuren om het sporten na detentie voor ex-gedetineerden te verbeteren? (Op welke manier moet dit gerealiseerd worden?) Welke stappen zijn volgens u nodig om de nazorg voor sport, voor (ex-)gedetineerden te verbeteren?

4.3. Topiclijst groep 3 (sociaal-sportieve werkingen)

Kennismaking

naam

leeftijd

School/studies/beroep/functie

Visie over de werking

Waarvoor staat de sportclub/organisatie/werking? Missie, visie? Wat doen jullie?

Waarom vindt u het wel of niet belangrijk dat (ook) ex-gedetineerden kunnen sporten na detentie?

(Waarom) komen ex-gedetineerden ook naar jullie sportclub/organisatie/werking?

Welke sporten bieden jullie aan? Hoe sluiten deze sporten aan bij de noden van ex-gedetineerden?

Waarmee helpt u ex-gedetineerden (algemeen)?

Zijn er neveneffecten aan sport? Ja: Hoe kunnen deze opgelost worden?

Zijn jullie laagdrempelig? (Hoe ziet u dit?)

Hoe vinden ex-gedetineerden de sportclub/organisatie/werking? Of hoe kunnen zij de weg vinden?

Visie over sport na detentie

Kan sport helpen bij re-integratie, om terug in de samenleving te functioneren? Wordt sport als even belangrijk gezien als de vele andere aspecten die bij re-integratie horen?

Kunnen externe actoren (leraren, coaches, sociaal werkers) een belangrijke functie opnemen in die nazorg voor sport en specifiek voor ex-gedetineerden? Ziet u hier een rol in als sportclub/organisatie/werking?

In welke mate werken jullie samen met organisaties binnen de gevangenis rond sport? Indien niet: Zou dit lukken?

Welke samenwerkingsverbanden gaan jullie aan met andere externe organisaties? Welke hefboomen (krachten) of valkuilen (moeilijkheden) ondervinden jullie daarbij?

Wat moet er volgens u gebeuren om het sporten na detentie voor ex-gedetineerden te verbeteren? (Op welke manier moet dit gerealiseerd worden?) Welke stappen zijn volgens u nodig om de nazorg voor sport, voor (ex-)gedetineerden te verbeteren?

4.4. Topiclijst groep 4 (ex-gedetineerden)

Kennismaking

Naam

leeftijd

Vóór detentie

Deed u aan sport voor detentie?

Neen: Waarom niet?

Ja: Welke sporten, waarom die sport(en)? Waar en hoeveel keer per week?

Ja: Vond u sporten toen belangrijk? Om welke redenen deed u toen aan sport toen?

Tijdens detentie

Deed u aan sport?

Ja: Welke sport(en)?

Ja: Waarom deed u aan sport?

Neen: Waarom niet?

Vindt u sport (binnen detentie) belangrijk?

Hoe staan organisaties binnen de gevangenis tegenover sport?

Wat deed sport met u toen? Welke meerwaarde zag u in sport?

Sloot het sportaanbod binnen detentie aan bij uw noden?

Zijn er negatieve effecten aan sport binnen detentie? Ja: Hoe kunnen deze opgelost worden?

Wie hielp u binnen de gevangenis met sporten? Welke diensten, organisaties?

Kreeg u hulp bij het vinden van een sportclub vanuit de gevangenis? Vond u de weg naar een sportclub/Hoe kon u de weg vinden naar een sportclub? Wie is volgens u hier verantwoordelijk voor?

Na detentie

Sport u nu?

Waarom wel, waarom niet?

Ja: Welke sport doet u?

Vindt u sport na detentie nog/dan wel belangrijk?

Kan sport helpen bij re-integratie, om terug in de samenleving te functioneren? Wordt sport als even belangrijk gezien als de vele andere aspecten die bij re-integratie horen?

Zijn er negatieve effecten aan sport na detentie? Ja: Hoe kunnen deze opgelost worden?

Wat zou voor u geholpen hebben om het kunnen sporten na detentie te vergemakkelijken?

Wat moet er volgens u gebeuren om het sporten na detentie voor ex-gedetineerden te verbeteren? (Op welke manier moet dit gerealiseerd worden?) Welke stappen zijn volgens u nodig om de nazorg voor sport, voor (ex-)gedetineerden te verbeteren?